

Mot.
1987/88
Ub246

Motion till riksdagen

1987/88: Ub246

av Bengt Westerberg m. fl. (fp)
om skolan

Vad vi föreslår i sammanfattning

Vi föreslår i denna motion att riksdag och regering öppnar möjligheter för ett förändringsarbete i den svenska skolan med sikte på att det nya regel-systemet skall vara fullt genomfört senast till 1992. Målet med reformen är att, inom ramen för allas rätt till en grundutbildning av god kvalitet, åstadkomma en radikal individualisering av undervisningen och en pedagogisk förnyelse av den svenska skolan. Medlet är att starkt öka friheten i hela systemet: för elever och föräldrar genom t. ex. rätt att välja skola inom det kommunala skolväsendet, rätt att starta egna skolor med fullt statsbidrag, ökade möjligheter till val inom skolan, bl. a. på högstadiet m. m., för lärare och skolor rätt till pedagogisk profilering, ökad frihet att prioritera stoffet m. m. och för kommuner rätt att organisera skolverksamheten efter lokala behov och önskemål. Ett annat medel är att utöka tiden för inläring av baskunskaper genom att skolan förlängs med ett år genom skolstart vid sex år och att baskunskapsträning införs i förskolan från fyra års ålder.

I en separat motion till detta riksmöte yrkar vi att anslaget för lokal skolutveckling skall öka med 30 milj. kr. för att genom fortbildning och vidareutbildning stödja lärarna. Vi yrkar vidare att anslaget för förstärkningsresursen skall öka med 70 milj. kr. för att underlätta det krav som vi ställer i denna motion, nämligen att kommunerna skall kunna utnyttja förstärkningsresursen för att minska antalet elever till 25 i varje klass i hela grundskolan.

I. Utgångspunkter

Denna motion bygger på den liberala reformtraditionen på utbildningsområdet. Kunskap befriar människor. Alla, oavsett ekonomisk ställning, bostadsort eller begåvning måste i ett rikt land som vårt ha rätt till utbildning, anpassad till vars och ens förutsättningar och av bästa möjliga kvalitet. På tröskeln till kunskapssamhället är det en större uppgift än någonsin.

De förändringar vi föreslår innebär framför allt att öppna möjligheter. Den svenska skolan har haft mer än nog av förändringar som tryckts på

uppifrån. Det förändringsarbete som vi nu anser vara angeläget måste ta sin utgångspunkt i de idéer och den kreativitet som finns hos de verksamma i skolan. Att förändra skolan tar tid. Men om vi börjar nu borde det vara möjligt att till folkskolans 150-årsjubileum 1992 ha lagt grunden till ett nytt skolsystem som är bättre rustat att möta det nya seklets krav.

Kunskap allt viktigare

Kunskap har alltid varit viktigt – för individer och för samhällen. Men i vår tid ser vi hur kunskap i ordets vidaste mening håller på att bli den helt avgörande produktions- och konkurrensfaktorn på bekostnad av råvaror och kapital. Allt tyder på att den utvecklingen kommer att fortsätta. I "informations-samhället" blir satsning på kunskap – alltifrån spaning efter ny kunskap i spjutspetsforskningen till spridning av viktig och etablerad kunskap till alla – en tvingande nödvändighet för varje nation som vill bevara och utveckla sin välfärd. För individerna blir kunskap ett allt viktigare medel att förverkliga sina drömmar och livsmål.

Det är därför morgondagens svenska skola måste bli så mycket bättre än dagens. Man kan och bör diskutera hur bra eller dålig dagens svenska skola är. Det går att hitta argument både för påståendet att den svenska skolan har lyckats bra och att den lyckats dåligt. Det som är uppenbart för oss är att den skola vi nu planerar för, säg sekelskiftets skola, måste vara avsevärt mycket bättre än vår nuvarande, helt enkelt därför att kraven på skolan kommer att vara så mycket större då. Då har vi definitivt inte råd med en skola som dödar nyfikenhet eller inte tar tillvara allas kreativitet. Då måste vi helt enkelt ha en skola som *tar till vara och vidareutvecklar varje ung människas inneboende förmåga*. Så enkelt kan ett så svårt uppdrag beskrivas.

Ha rimliga förväntningar på skolan!

Nästan alla som tänker och skriver om skolan inser vilka fantastiska möjligheter som ligger i en bra skola. Också vi formar vår politik i en stark tilltro till vad lärare, föräldrar och elever kan uppnå i svenska skolor om de får rätt förutsättningar.

Men man skall också ha i minnet att det är ett problem att den svenska skolan blivit en tummelplats för samhällsreformatörerna och deras visionära ideal. När de idealen så småningom formulerats till riksdagsbeslut och staplats på varandra har de blivit en tung börda av förväntningar på den svenska skolan. Samhällets – alltså politikernas, föräldrarnas, arbetsmarknadens, massmedias, ja hela allmänhetens – krav på den svenska skolan har blivit så många och så starka att de i sig blivit ett problem. Skolan förväntas inte bara ge alla barn hyggliga baskunskaper, den skall också bidra till jämställdhet, den skall integrera invandrabarn, den skall motverka ungdomsvåld, den skall föra nya grupper i kontakt med kulturen, den skall minska antalet trafikolyckor, den skall minska kariesfrekvensen, den skall ge alla ett samhällsetiskt minimum, den skall uppfostra barnen till

dugande samhällsmedborgare i de fall där hemmets egen uppfostran inte räcker till, etc., etc.

Många verksamma i skolan känner dessa krav betungande. De tycker att det är en disproportion mellan de stora kraven och de resurser som står till buds för att klara kraven. Många påpekar också den ringa uppskattning man erhåller när man trots allt klarar de flesta krav som ställs. Detta är ett strategiskt huvudproblem som de ansvariga för skolpolitiken måste tillmätta den största vikt: personalen längst ut i organisationen, t. ex. många lärare, känner sig ofta starkt otillfredsställda med sin arbetssituation.

Vår politik innebär förvisso också krav på morgondagens skola. Men vi menar att det är viktigt att slå fast att förväntningarna måste vara realistiska. Skolan kan inte lösa alla problem.

Skolpolitiken för framtiden måste bygga på realism, på en stark tilltro till och uppskattning av den personal som skall förverkliga de uppställda målen, och på en insikt om att samhället runt omkring skolan – först och främst hemmen, men också t. ex. föreningsliv, kamrater och massmedia – i många fall kan hjälpa till att nå de ambitiösa målen.

Hur bra eller dålig är den svenska skolan?

Det förekommer en rätt omfattande kritik mot den svenska skolan. Det är emellertid utomordentligt svårt att ge meningsfullt svar på frågan om den svenska skolan är bra eller dålig. Vilket svar man ger är dels beroende av vilken del av den svenska skolan man bedömer, dels vad man jämför med. De utvärderingar av skolan som görs ger inte något stöd för påståendet att den svenska skolan generellt sett skulle ha blivit sämre.

Vi tycker det finns anledning att framhålla de allra flesta svenska lärare gör ett mycket bra jobb. Tack vare deras skickliga insatser har skolan fortsatt att fungera hyggligt, trots en del attentatsförsök från alltför ivriga skolreformatörer.

Hur bra den svenska skolan skulle kunna vara vet vi inte, för det är bara den SÖ-styrda skolmodellen som fått prövas. Vår inställning är att det, som sagt, är meningslöst att inta någon generell ståndpunkt i frågan om den svenska skolan är bra eller dålig, utan det viktigaste är att konstatera att den svenska skolan måste bli bättre.

Och att det finns brister är uppenbart. Låt oss peka på några:

– Individualiseringsmålet har inte nåtts i den utsträckning som varit önskvärt.

– De – som det brukar heta – "svagaste" eleverna far ofta illa i den svenska skolan. Det är egentligen bara ett exempel på den otillräckliga individualiseringen. Också särskilt begåvade elever har ibland svårt att finna sig till rätta i skolan.

– Skolan gör inte tillräckligt för att bevara barnens naturliga nyfikenhet och stimulera deras kreativitet.

Skolan misshushållar med sin viktigaste resurs – lärarna. De känner sig ofta oinspirerade och missförstådda.

Den svenska skolan kostar per elev mer än andra länders skolsystem. Statens och kommunernas satsningar på utbildning har ökat kraftigt, åtminstone fram till slutet av 1970-talet. Utbildningskostnadernas andel av BNP tredubblades mellan 1940 och 1980. Under den tiden fördubblades de studerandes andel av befolkningen (från ungefär 10 % till ungefär 20 %). I ett kortare tidsperspektiv kan man säga att satsningarna på utbildning legat på en ganska konstant nivå. Skolväsendet har visserligen drabbats av besparingar, men samtidigt har utbyggnad av vissa verksamheter pågått. Antalet anställda per 100 elever tar t. ex. fortsatt att öka. En övervältring av kostnader har skett från staten till kommunerna.

Uttryckt som andel av BNP har utbildningskostnaderna (exklusive personalutbildning) sjunkit från 9 % 1980 till 7.8 % 1985. Det året satsade stat och kommun drygt 60 miljarder kr. på skolväsendet.

Expertgruppen för studier av offentlig ekonomi (ESO), som är ett organ inom finansdepartementet, har undersökt produktiviteten inom utbildningsväsendet. Undersökningar av det slaget är behäftade med stora svårigheter, men med vissa reservationer kommer undersökningen fram till att produktiviteten sjunkit ganska kraftigt inom skolan under perioden 1960–1980.

Undersökningarna av produktiviteten påminner om att skolans resultat inte bara, eller kanske ens främst, beror på vilka ekonomiska resurser som satsas. Vi har svårt att tro att en huvudförklaring till bristerna i den svenska skolan skulle vara otillräckliga resurser. Den slutsatsen stöds också av vetenskapliga undersökningar i Sverige och andra länder. En mycket omfattande undersökning i USA visar, kanske överraskande, ett mycket svagt samband mellan ekonomiska resurser och goda resultat i skolorna. Vår slutsats för den svenska skolans del är att förklaringen till problemen i skolan först och främst måste sökas i det psykologiska klimatet. Det gäller att skapa den entusiasm bland de verksamma som krävs för att man skall nå bra resultat med de resurser som står till buds.

Om man ser till de totala utbildningssatsningarna i samhället har de med stor sannolikhet fortsatt att öka, också under senare år. Det har nämligen skett en mycket kraftig expansion av företagets utbildningsinsatser. Denna nästan explosionsartade utveckling har föga uppmärksammats i den offentliga utbildningsplaneringen. Arbetsgivarna anser numera lägga ner mer än dubbelt så mycket pengar som staten och kommunerna på utbildning av vuxna. Vi tycker att denna expansion är en mycket positiv utveckling.

Vår bedömning är att de ökade utgifter för skolan som förslagen i denna motion medför, i huvudsak kan kompenseras med de besparingar och effektiviseringar vi också föreslår. Skulle det på kort sikt inte vara möjligt, anser vi att man bör vara öppen för att staten – bl. a. mot bakgrund av den snabba utbyggnaden av företagsutbildningen – överför statsbidrag från vuxenutbildningen till ungdomsskolan. Det vore fel att tolka detta som en negativ inställning till vuxenutbildning. Vi tror tvärt om att det är nödvändigt att nu och i framtiden ha en omfattande utbildning av vuxna, och en

betydande del av den bör vara skattefinansierad. Men i en situation där man tvingas prioritera mellan skilda utbildningsönskemål finns det större möjligheter att spara inom vuxenutbildningen – t. ex. genom att införa högre avgifter för studiecirklar – än i ungdomsskolan.

Mot. 1987/88
Ub246

Mångfald och profilering

Den svenska skolan är världens mest centralstyrda. Det är en sanning också efter SIA-reformen och andra typer av decentraliseringsbeslut. På skolområdet, liksom på många andra områden, finns i Sverige en stark tilltro till centralt fattade beslut och likformighet.

Det går inte att säga vilken pedagogisk metod som är den bästa. Just därför är det så fel att likrikta det pedagogiska innehållet i skolan så hårt som nu sker. I stället skall vi skapa mycket mer av mångfald i fråga om pedagogiska metoder. Det finns forskning som visar att skolor med någon typ av "profil" når bättre resultat än andra skolor – oavsett vilken "profil" det är!

Erfarenheter från andra länder tyder också på att skolorna blir bättre om de på något sätt är beroende av att locka till sig elever. Vi tror att detta är värt att ta fasta på också i Sverige. Vi vill öka elevernas möjligheter att välja skola. På sikt kommer det att leda till att skolor som lockar få sökande kommer att få dra ner på sin verksamhet och skolor och lockar många sökande får resurser att ta emot fler elever.

Egentligen kan man förvåna sig över att inte mera hänt inom pedagogiken. I stort sett är ju metoderna i dag desamma som i bondesamhällets folkskola. En vuxen undervisar ett trettiotal barn på 40-minuterslektioner, barnen läser samtidigt 10–14 ämnen sex–sju timmar om dagen, skolåret består av två terminer etc. På alla dessa punkter kan man naturligtvis tänka sig radikalt annorlunda alternativ. Det är inte bara ett skämt att den största pedagogiska förnyelsen av den svenska skolan är kopieringsapparaten! Vi skulle behöva mycket mer av pedagogiskt nytänkande och experimentlusta i den svenska skolan.

En liberal utbildningspolitik

En utgångspunkt för vår utbildningspolitik är en liberal människosyn. Kärnan i den är att människor kan utvecklas, växa. Det är på människans förmåga att skapa, ta ansvar och finna lösningar som hela samhället vilar. Skolan skall vara ett uttryck för samhällsgemenskapens vilja att ge varje individ maximalt goda förutsättningar att utveckla sin inneboende förmåga – hela samhället har intresse av att så sker.

Förmåga, duglighet och kreativitet är inte av naturen förbehållet människor i vissa samhällsklasser. Individer som ges chanser brukar utvecklas. Samtidigt som det är viktigt att lära sig forskningens rön om den sociala miljöns betydelse för individernas utveckling, skall vi också komma ihåg de många exemplen på individer som brutit sig ur sin sociala miljö och trotsat sociologernas prediktioner. "Maskrosbarnen", de som föddes i miljöer som i varje avseende tycktes peka mot ett socialt misslyckande.

men som blev framstående författare, politiska ledare, fackföreningsmän eller företagare, har någonting viktigt att säga oss. Det lär vara sant att Einstein hade problem i skolan!

Alla skall ha rätt till en grundutbildning av god kvalitet. Föräldrarnas rätt att bestämma över sina barns utbildning, som vi tillmäter stor betydelse, omfattar inte rätten att hindra barnen att få grundutbildning eller rätten att ge barnen en undervisning som strider mot de demokratiska och etiska värderingar som det svenska samhället vilar på.

Den liberala människosynen betonar också det faktum att alla människor är olika. Varje individ är unik. Det måste få konsekvenser för skol-systemet. Undervisningen måste i högre grad individualiseras.

Men även om vi är olika har vi gemensamma drag, och ett av dem är att alla människor behöver se resultatet av sina insatser och behöver få uppskattning när man gör något som är bra. Regelbundna rapporter om uppnådda studieresultat stimulerar till nya ansträngningar. Det vore önskvärt med tätare informationer till elever och föräldrar än i dag. I samma syfte tror vi det är viktigt att ha ett betygssystem i skolan. Vi ser inte betygens främsta uppgift som att lösa frågor om intagning till högre utbildning utan som ett motivationsskapande inslag i skolan.

Skolan skall bidra till att utjämna sociala skillnader, även om vi inte skall inbillas att skolan ensam kan uppnå ett avskaffande av klassamhället. Det är bra att barn ur olika sociala miljöer går i samma skola och i samma klass. Ibland kan det stå i konflikt med den fullständiga valfriheten.

Vi tycker att vi i denna motion har gjort rimliga avvägningar mellan de mål vi angivit. Vi tror inte att den nödvändiga pedagogiska förnyelsen kan åstadkommas utan att frihetsgraden i systemet ökas radikalt. Vi är helt övertygade om att det kommer att innebära att skolan blir bättre för alla, även om skillnaderna, olikheterna i fråga om metoder, kommer att bli större.

Den svenska skolan kommer med våra förslag att förbli en jämlik skola – vi tror att den i vissa avseenden kommer att bli bättre för t. ex. elever från hem utan studietradition.

2. Skola för kunskap

Kunskap måste vara det mest centrala begreppet i skolan. Visserligen har skolan en uppgift som går utöver själva kunskapsförmedlingen, nämligen att stödja hemmen i deras fostrande och personlighetsdanande gärning, men också i den uppgiften används kunskapsförmedlingen som arbetsmetod. Genom att, till exempel, göra läxor vänjer sig eleven vid att planera sin tid och arbeta självständigt. Mänskliga egenskaper som tolerans och hänsyn tränas i det dagliga umgänget inom skolan, men byggs också under och motiveras med kunskaper. Att ha kunskaper – och i det ordet inbegriper vi även färdigheter – bidrar till att bygga upp självförtroendet, vilket är en viktig uppgift för skolan. Man kan alltså säga att kunskap är skolans mål och medel.

I det föregående har vi redogjort för några skilda synsätt på kunskaper. Vi varken kan eller vill ta ställning till alla de frågeställningar vi berört.

Sannolikt är det så att verkligheten är så mångfacetterad att olika påståenden är sanna för skilda elever. Utifrån en liberal kunskapsyn har vi dragit ett antal slutsatser, som vi menar är så allmängiltiga att de bör vägleda utbildningspolitiken.

Ett individuellt studieprogram

Undervisningen måste individualiseras. Skolan måste bemöda sig mer om att ta reda på vilket mognadsstadium en elev befinner sig på, hur mycket av undervisningen som han eller hon verkligen tillgodogjort sig och vilka individuella önskemål det finns inför fortsättningen. S. k. diagnostiska prov kan användas för detta ändamål. Regelbundna samtal bör föras med eleven och minst en gång per termin också med föräldrarna. I den mån justeringar måste göras i någon elevs timplan för att t. ex. öka antalet timmar i svenska eller matematik bör ett individuellt studieprogram för varje elev utformas i början av varje läsår. Utgångspunkterna är läroplanens kunskapskrav, elevens tidigare studieresultat och hans eller hennes intresseinriktning. I studieprogrammet fastslås vissa mål, där skrivs in behov av extraundervisning, där bedöms den lämpligaste användningen av tillvalstiden etc. Studieprogrammet innebär förpliktelser både för eleven och för skolan. Det kan givetvis revideras under läsårets gång.

Satsa på baskunskaper

Det skulle vara önskvärt att det gjordes tydligare i läroplanen vilka kunskaper som är oundgängligen nödvändiga att kunna för alla elever. Det är uppenbart att allt i läroplanen för grundskolan inte är lika viktigt. För denna kärna av kunskap använder vi begreppet baskunskaper. Vi menar alltså att det finns baskunskaper i alla ämnen, inte bara i svenska och matematik. Det är baskunskaperna som skall prioriteras. Är det nödvändigt med en ännu hårdare prioritering bör baskunskaperna i svenska och matematik – alltså läsning, skrivning och räkning – komma i första rummet. Baskunskaperna bör ges ännu mera tid i grundskolan. Allra viktigast är läsningen eftersom god läsförmåga underlättar inläringen i de andra ämnena.

Det sägs ibland att ett stort antal elever går ut grundskolan utan att kunna läsa, skriva och räkna. Grunden för sådana påståenden är undersökningar där de tillräckliga kunskaperna definierats relativt högt. Den som inte kan läsa motsvarande kraven i årskurs sex definieras t. ex. som funktionell analfabet. Även om det rimliga i just det uttryckssättet kan diskuteras kvarstår att många elever går ut grundskolan med för dåliga baskunskaper.

I de fall där lärarna i högstadiet märker att bristerna är betydande när det gäller läsning, skrivning och räkning bör en fullständig prioritering av svenska och matematik kunna göras i den elevens studieprogram. I första hand skall resurser till en omfattande specialundervisning mobiliseras, i sista hand får alla andra ämnen på schemat tas bort för den eleven, för att ge tillräcklig tid för träning i skrivning, läsning och räkning.

I princip bör ingen elev påbörja en ny årskurs eller ett nytt moment om inte baskunskaperna i tidigare årskurs/moment lärts in. Eftersom vi menar att den önskvärda individualiseringen i de flesta fall skall ske inom klassens ram innebär det att det i samma klass kan komma att gå elever som i samma ämne läser ganska vitt skilda moment. Detta ställer naturligtvis stora krav på lärarna. Undervisningssituationen kan komma att påminna om s. k. B-form, som var vanlig förr, alltså att barn från olika årskurser läser tillsammans. Vi tror emellertid att denna huvudprincip är den riktiga och att det gäller att på alla sätt ge lärarna det stöd de behöver för att de skall klara denna krävande uppgift. Den undervisningsform vi förordat kan sägas lägga grunden till det som brukar kallas en årskurslös grundskola.

Vissa indikationer tyder på att lärarna i de lägre klasserna lyckas bättre med individualisering än lärarna högre upp i grundskolan.

Vi vill peka på följande faktorer som kan påverka möjligheterna till individualisering:

– Klasstorleken. Ju färre elever, desto lättare att individualisera. Vi anser det ekonomiskt realistiskt med en viss neddragning av klasstorlekarna i mellan- och högstadiet. Statsbidraget till grundskolorna bör bygga på att ingen klass skall behöva vara större än 25 elever. Vi menar att det är riktigt att omfördela medel till detta ändamål från den s. k. förstärkningsresursen. Vi utvecklar detta vidare nedan.

– Tillgång till speciallärare. I vissa fall bör en extra lärare tas in i klassen eller en elev gå ifrån klassen vissa lektioner för att undervisas av en annan lärare. Vi har emellertid fått många vittnesbörd som tyder på att tillgången till extralärare/speciallärare används för slentrianmässigt. Skolledningen har inte kraft att sätta in dessa resurser där de är oundgängliga, utan av ett slags rättviseskäl fördelas de så att alla lärare får ungefär samma avlastning. Vi har därför kommit till slutsatsen att det skulle vara bättre att sänka klasstorlekarna generellt i mellan- och högstadiet och sätta in de färre extralärare/speciallärare som det sedan finns råd till där de är absolut oundgängliga. Uttryckt i termer av det nuvarande statsbidragssystemet, som vi i och för sig vill ändra, innebär vår ståndpunkt att förbudet att använda förstärkningsresursen till en generell sänkning av klasstorlekarna bör upphävas.

– Nivågruppering. Vi anser att elever som belinner sig på ungefär samma mognads- och undervisningsnivå skall kunna läsa tillsammans med en grupp. Gruppindelningen skall självfallet omprövas kontinuerligt och kunna skilja sig från ämne till ämne. Periodvis kan grupper från två eller tre klasser på samma nivå undervisas gemensamt.

– Föräldrastöd. Skolan måste kunna kräva att föräldrar hjälper sina barn när de får problem med studierna. Självfallet varierar föräldrarnas förmåga och tid. Men i rimlig utsträckning måste hemmens medverkan kunna påräknas också som pedagogisk resurs.

– Disciplinen. Det måste vara ordning och arbetsro i klassen. Eleverna måste visa hänsyn till sina kamrater och till läraren. Om läraren t. ex. avbryts flera gånger under lektionens början av elever som kommer för

sent – och i värsta fall uppkommer diskussion om orsakerna till förseningarna – har det gått så lång tid innan studierna verkligen kommer igång, att det inte finns tid att genomföra en individualisering som vore önskvärd.

– Tekniska hjälpmedel. Under årens lopp har läromedelsproducenterna tagit fram olika former av hjälpmedel för att underlätta individualiseringen, alltifrån "fylleriböcker" till s. k. Palin-spel. Grundtanken är givetvis riktig. Skolan får inte sätta ett tak för elevernas ambition och förmåga. Den som snabbt klarat av baskursen skall ges chansen att gå vidare med tilläggsuppgifter. Rimligen borde på sikt datatekniken kunna spela en positiv roll här. Vi har ingen övertro på vad som kan åstadkommas med datorer, men erfarenheten visar trots allt att de flesta barn som konfronteras med datorer blir fascinerade. Om bra program utvecklas borde datorerna när de så småningom börjar finnas ute på skolorna kunna bli ett stöd i strävandena mot ökad individualisering.

Vi anser att en lärare i samråd med elev, föräldrar och skolledning skall ha rätt att göra mycket långtgående anpassningar i ett individuellt studieprogram. Om en elev börjar nian och det snart står klart att han eller hon är mycket skoltrött bör mycket långtgående timplanejämkningsgöror för att eleven skall finna det meningsfullt att gå till skolan. Ett stort inslag av praktik, eventuellt avlönat arbete om sådant kan hittas, bör kunna ingå.

Vi återkommer senare till en del organisatoriska frågor som har med individualiseringen att göra. En grundläggande fråga är ju t. ex. rätten att kunna välja en helt annan skola, om föräldrarna och barnet anser att den skulle passa barnet bättre.

Grundskoleexamen

Vi anser att en grundskoleexamen bör införas. En sådan blir en symbol för ett synsätt som vi vill införa i grundskolan, nämligen att det är nödvändigt att alla elever tillägnar sig vissa grundläggande kunskaper i den obligatoriska skolan.

Att år efter år släppa elever vidare trots att de inte lärt sig baskunskaperna är att svika eleverna. Till och med en av chefsideologerna bakom den svenska skolan, professor Torsten Husén, riktar numera kritik på den grunden mot dagens skola.

Vi återkommer till betygsfrågorna, men vi anser att det av betyget skall framgå om baskunskaperna inhämtas på ett godtagbart sätt. T. ex. kan betyget "2" ges denna innebörd, alltså ungefär motsvarande godkänt i det gamla systemet.

Det betyg som ges på vårterminen i sista årskursen är ett sammanfattningsbetyg för högstadiet. Vi anser att det för avläggande av grundskoleexamen skall krävas godkända grundkunskaper i svenska och matematik och ytterligare två ämnen.

Vi anser att kraven på detta sätt bör sättas relativt lågt – praktiskt taget alla skall med någon ansträngning klara examen. Men den blir trots allt ett uttryck för att inte vilket resultat som helst är acceptabelt.

Eleverna som inte klarar grundskoleexamen efter sista årskursen i grundskolan skall innan de fyller 18 år bedriva studier så att de klarar

examen. De har rätt till undervisning i grundskola eller komvux i den utsträckning som behövs. Avlagd grundskoleexamen skall vara ett krav för att få börja i gymnasiet.

Mot. 1987/88
Ub246

Extra undervisning och självstudier

Vi anser att tillgången till extra undervisning (stödundervisning) bör bli större.

Vi anser nämligen att extra undervisning är en av de åtgärder som ofta skall tillgripas för att anpassa skolan till individen. Extra undervisning skall kunna bedrivas på håltimmar, efter skolan, eller under lov.

Extra undervisning skall utnyttjas när 1) en elev kommit efter eller har stora svårigheter, 2) en elev vill byta från allmän till särskild kurs under terminen, 3) en elev inte har läst ett kursalternativ eller ämne som behövs för de vidare studier han/hon önskar bedriva.

Vi anser också att självstudier på fritid skall uppmuntras. Det skall vara tillåtet att genom skriftligt och/eller muntligt prov visa att man inhämtat en kurs och få den betygsatt.

Läxor är ett självklart inslag i studierna eftersom de lär eleverna arbeta självständigt och planera sitt arbete.

Det vore också önskvärt om skolan kunde ställa upp med läxhjälp efter skoldagen. Föräldrarnas förutsättningar att hjälpa framför allt högstadiel elever med hemuppgifterna varierar. "Läxjour" i ett klassrum eller per telefon skulle vara till stor hjälp både för elever och föräldrar.

Våga prioritera stoffet!

Vi har betonat vikten av baskunskaper. Det är ett uttryck för en prioritering. Det är ju som det står i Lgr 80: "Mängden av fakta är oändlig". Man måste göra ett urval. Det är viktigt att de elever som inte hinner lära sig hela eller huvuddelen av kursen lär sig just de viktigaste, baskunskaperna.

Antalet ämnen har utökats, liksom det stoff som skall gås igenom i varje ämne. Till detta kommer sådant som yrkesorientering, trafik-kunskap, flouorsköljning, politisk information etc. Det talas allt oftare om "stofffrängsel" i skolan. Många lärare påminner om att eleverna i dagens skola får så mycket information via andra kanaler, t. ex. TV, att det skulle vara möjligt att begränsa stoffmängden som skall gås igenom i skolan.

Varje ämne och moment kan var för sig försvaras med relevanta argument och verka mycket angelägna. Det finns också ständigt tryck från olika håll att ytterligare moment och ämnen borde komma in t. ex. trafik-kunskap, konsumentkunskap etc.

Vi tror att det är nödvändigt att minska stofffrängseln genom att hårdare prioritera mellan ämnen och moment. Till att börja med måste alla de kringaktiviteter av sådant slag som vi nämde om ovan koncentreras till ett givet tillfälle i veckan utanför andra lektioner.

Vi är för övrigt inte beredda att nu ta ställning till exakt vilka förändringar av timplanerna som borde göras. Detta måste ske i en ordentlig översyn. Vi förutsätter att SÖ:s översynsuppdrag resulterar i ett fylligt underlag för

dessa bedömningar. Svenska och matematik sägs dock av många vara de ämnen som skulle behöva förstärkning i tid.

Vi anser att eleverna efter en gemensam baskurs som ger en referensram och en metod för att lära mer skall ha möjlighet att fördjupa sig inom olika moment i ett ämne. Det innebär att djupa kunskaper om några delar av t. ex. den svenska historien sätts före mer ytliga men kanske bredare kunskaper som å andra sidan snabbt glöms bort.

Under lång tid är det andra ändamål än själva undervisningen som fått del av huvuddelen av resurstillskottet till skolan. Det har gällt funktioner som i högre grad eller mindre grad stöder undervisningen: studier och yrkesorientering, administrativ personal, större lokalytor per elev, rastvårdinnor etc. Allt detta går givetvis att motivera, men under den närmaste tiden bör själva undervisningen ges prioritet.

Skolstart vid sex års ålder

En förlängning av skolplikten genom ett införande av skolstart vid sex års ålder skulle få till effekt att det totalt blir mer tid för undervisning i grundskolan. Det skulle både kunna minska stoffträngseln och ge mer tid för inläring av baskunskaper. En tidigarelagd skolstart har även andra aspekter.

En sänkt skolstartsålder skulle innebära en anpassning till internationella förhållanden. I de flesta utvecklade länder inträder skolplikten då barnen är fem eller sex år gamla. Det är numera endast de nordiska länderna utom Danmark och ett fåtal andra länder som låter barnen börja det kalenderår då de fyller sju år.

Förutsättningar skapas för en mjukare övergång från förskola till skola. Skolstart från sex år innebär inte att den pedagogik och det kunskapsstoff som i dag ges i första klass skall gälla även för sexåringarna. En tidigarelagd skolstart skall i stället innebära en blandning av förskolans och skolans pedagogik, där sexåringarna förutom att lära sig grunderna i att läsa-räkna-skriva på ett mjukt sätt kan komma in i skolarbetet. De problem som i dag finns vid övergången mellan förskola och skola borde kunna minskas om man på detta sätt mjukare än i dag slussas in i skolan.

Om barnen börjar skolan vid sex års ålder kan man bättre utnyttja den kreativitet och nyfikenhet som barnen har i denna ålder.

En tidigarelagd skolstart har föreslagits av många andra. Men ofta menar dessa att skolpliktens längd skall bibehållas. Vi tror att det skulle föra med sig betydande nackdelar och de fördelar med en tidigare skolstart som vi har berört ovan skulle inte kunna utnyttjas. Ungdomar skulle sluta skolan ett år tidigare vilket innebär vid 15 års ålder. För det fåtal elever som inte fortsätter gymnasieskolan skulle det vara olyckligt att komma ut på arbetsmarknaden vid så tidig ålder.

Om den tidigare skolstarten inte samtidigt innebär en förlängning av skolplikten måste det första skolåret för sexåringarna vara identiskt med det för dagens sjuåringar. Därmed skulle man förlora den mjukstart som nämndes ovan som en av fördelarna med start vid sex års ålder.

Vid ett införande av tidigare skolstart anser vi att sexåringarna organisa-

toriskt skall tillhöra skolan och inte förskolan. Det innebär att lågstadielärarna skall ha ansvar för sexåringarnas undervisning. Den överkapacitet som uppstår inom förskolan skall i första hand utnyttjas för att åstadkomma full behovstäckning inom barnomsorgen.

Bytet av nuvarande förskoleår för sexåringar mot ett motsvarande lågstadieår kan göras utan någon kostnad. Stat och kommun har redan i dag kostnader för sexåringars förskola. Genom att alla erbjuds deltidsförskola och många finns på daghem och hos dagmammor. Vi menar att man kan ersätta statsbidraget till förskolan för sexåringar med ett statsbidrag för en inledande årskurs på lågstadiet. De kommunala kostnaderna för sexåringarnas förskola omvandlas till kommunala skolkostnader samt tillsyn efter skolans slut för dem vilkas föräldrar önskar det.

Behovet av en gemensam idé

Varje ledning för ett företag vet betydelsen av att de anställda arbetar mot ett gemensamt mål. Det är också viktigt att alla sluter upp kring en idé. Av organisationsteoretiker brukar detta kallas "företagskultur". De fristående skolornas främsta konkurrensmedel är att de har en idé som både lärare, elever och föräldrar sluter upp kring. En skola som ha satsat hårt på musikundervisning har en idé om att musiken berikar elevernas liv och att de genom musik kan utvecklas och ta till sig kunskaper inom andra områden bättre. En skola som över lag tillämpar montessoripedagogik har denna undervisningsmodell som sin idé.

Vi är övertygade om att det finns många bra sätt att bedriva undervisning på. Människor är olika. Vissa pedagogiska metoder eller ämnen passar några bättre än andra. Därför skall föräldrar och elever ha chans att välja. Våra krav på valfrihet och individualisering innebär dock att vi egentligen inte kan ta ställning till vilket undervisningssätt som är mest ändamålsenligt. Vilka metoder man skall använda måste lärare, föräldrar och elever avgöra med utgångspunkt från individuella särdrag, åsikter och kunskaper. Vi litar på att människor kan fatta sådana beslut. Vi anser att skolan skall leda eleverna mot nya horisonter och utmaningar. Den skall ge goda kunskaper och sporra till framsteg och utveckling.

Genom Lgr 80 har statsmakterna poängterat målstyrning som den rätta vägen att uppnå en god undervisning. Inom vissa ramar har läraren stora möjligheter att själv välja ett undervisningssätt.

Trots det ger den svenska skolan väldigt begränsade möjligheter att profilera en hel skola genom att ett undervisningssätt genomgår skolans verksamhet. Grunden till det är att skolans värld är fylld av praktiska och organisatoriska hinder som motverkar profilering. Skolan är hårt detaljstyrd. Denna styrning yttrar sig t. ex. i riktade statsbidrag till skolans olika verksamheter. Kommunen och den enskilda skolan har endast ett litet utrymme att påverka fördelningen av de olika delarna av statsbidragen. Skollagen och skolförordningen styr genom bestämmelser som reglerar klasstorlekar och läsårets längd. Läroplanen styr genom timplaner. Lärarutbildningen styr undervisningssättet.

Allt detta gör det i dag t. ex. omöjligt för allmänna skolor att utan

omfattande dispenser tillämpa waldorfpedagogik vilken förutsätter en annan stadiindelning och särskild lärarutbildning.

Mot. 1987/88
Ub246

Vi är övertygade att den svenska skolan skulle bli bättre av en större pedagogisk mångfald än i dag. Med det menar vi inte bara att enskilda lärare skall kunna välja undervisningssätt utan också att skolor genom pedagogisk eller en annan gemensam idé skall kunna profilera sig.

I dag finns inte förutsättningarna för en sådan utveckling. Därför vill vi förenkla statsbidraget till skolan och göra det elevanknutet. Profilering skall göras möjlig genom en generell rätt att förändra timplanen. Vi anser också att alla skolor, på samma sätt som fristående skolor kan göra i dag, skall kunna anställa lärare som arbetar efter samma undervisningsmodell.

Egna läroböcker

Aktuella, nya läroböcker är inte längre en självklarhet i de svenska skolorna. Från 60-talets kanske ofta onödigt höga standard har man på många ställen kommit i ett läge där eleverna aldrig får behålla en bok, böcker går i arv åtskilliga läsår och där flera parallellklasser delar klassuppsättning. Det förekommer samhällskunskapsböcker med tio år på nacken och matematikböcker som till slut består av lösblad med saknade sidor. En konsekvens av detta har blivit att kopieringskostnaderna i stället har rakat i höjden i många skolor.

Under årens lopp har det också utvecklats en ny syn på undervisningen där andra läromedel än läroböcker har fått en mer framträdande roll. Många lärare använder andra böcker, kompendier och skolbibliotekets resurser som läromedel. Lgr 80 poängterar också en vid syn på begreppet läromedel:

”Läromedel är sådant som lärare och elever kommer överens om att använda för att nå uppställda mål.” (Lgr 80, s. 50)

Vi anser att det finns flera skäl till att återupprätta läroboken i de svenska skolorna. En egen lärobok kan eleven läsa i när han eller hon själv vill och den kan tas hem för läxläsning. Med en egen lärobok kan man lära sig god studieteknik genom att anteckna, göra understrykningar och andra markeringar. För många barn är boken som viktig kunskapskälla okänd. Den som inte har böcker omkring sig därhemma måste få en bok att ha till hands. Stora krav måste dock ställas på läroböckernas utformning och innehåll.

Läroboken får dock inte, enligt vår mening, bli det enda läromedlet. Behovet av läroböcker växlar mellan olika ämnen. I matematik och språk är läroboken självskriven som det huvudsakliga läromedlet, medan det i natur- och samhällsorienterande ämnen finns rika möjligheter att använda andra metoder och material. Det kan vara tidskrifter, referensböcker, facklitteratur, material ur databaser, intervjuer och studiebesök.

Det är viktigt att i skolan få lära sig att använda många källor, jämföra deras budskap och själv ta fram det viktigaste stoffet.

De skolor är dock alltför många där skolbiblioteket inte kan tillhandahålla material som krävs för att kunna bedriva en sådan undervisning. Skolbiblioteken skall både vara en plats för eget kunskapsinhämtande genom

olika källor och erbjuda god litteratur för utlåning och läsning. Men standarden har, liksom för läroböcker, försämrats under de senaste åren. Mellan 1974 och 1984 halverades anslagen till litteraturinköp enligt en rapport från Statens kulturråd (1984: 2). Samma rapport visar att 60 procent av de mindre skolbiblioteken bara har öppet en lektion i veckan med lärare eller bibliotekarie som kan hjälpa till i sökandet.

Många kommuner har löst problemet genom att förlägga ett folkbibliotek till skolan och på så sätt samutnyttja resurserna. Oavsett vilka modeller kommuner och skolor väljer anser vi att skolbibliotek med rikt material och kompetent personal är ett viktigt inslag i en bättre undervisning.

I en rapport, "Visst kan eleverna få egna läroböcker" som Folkpartiet publicerade i dec 1987 framhöll vi att vi anser att ett rimligt krav är att eleverna under sin skoltid får minst en bok i varje ämne. Dessa får karaktären av en mindre referenssamling som eleven kan återgå till under skoltiden och som i många fall kan användas långt fram i livet. Exempel på sådana läroböcker är böcker i svenska, matematik, grammatikböcker och ordböcker i svenska och främmande språk samt atlas.

I debatten om läromedel framförs ibland krav på att staten skall ge kommunerna ett särskilt stimulansbidrag för inköp av läroböcker.

I budgetpropositionen avvisar föredragande statsrådet denna tanke. I stället aviserar han att han avser att föreslå regeringen att göra en precisering av bestämmelserna om tillgång till läromedel. Innebörden av denna skall vara att eleverna skall ha tillgång till de läromedel som fordras för undervisningen samt att eleverna skall som gåva få de läroböcker som kan behövas som underlag för fortsatta studier eller som de i övrigt kan ha anledning att gå tillbaka till. Detta överensstämmer därmed väl med vad vi i Folkpartiet skrev i vår skolboksrapport.

Kostnaden för en höjd ambitionsnivå vad gäller antalet böcker som skall delas ut som gåva tror vi är möjlig att täcka inom ramen för de kommunala skolbudgetarna. Läroböcker kostar ungefär 600 milj. kr. totalt i landet. I vår rapport om skolböcker beräknade vi att det skulle krävas höjda anslag på ca 150 milj. kr. för att återställa en acceptabel läroboksstandard. Vi anser att det bör vara möjligt att hitta dessa resurser i de kommunala skolbudgetarna, som sammantagna omfattar ca 20 miljarder kronor.

Vissa möjligheter till omprioriteringar finns redan inom de samlade anslagen för läromedel. Kostnaden för kopiering har ökat kraftigt. Delvis är detta en följd av den för låga läroboksstandarden. Med bättre läroböcker skulle det sannolikt gå att minska mängden kopior som delas till eleverna och därmed också att minska kostnaderna.

3. Skola för individen – om skolans organisation

Mindre klasser på mellan- och högstadiet

Kravet på mindre klasser i skolan förs ofta fram som en åtgärd som skulle göra undervisningen mer anpassad till varje elev. I dag är det tillåtet att inrätta klasser med högst 25 elever i lågstadiet och 30 elever i mellan- och

högstadiet. Det faktiska antalet elever i varje klass är ofta mindre, men varierar över landet. I storstadsområdena är klasserna ofta större än vad de är på mindre orter. Dessutom använder många kommuner den s. k. förstärkningsresursen, dvs. den del av statsbidraget som är avsett för bl. a. specialundervisning till att minska klasserna, trots att detta inte är helt förenligt med de regler som gäller för denna del av statsbidraget.

Delningstalet, dvs. högsta tillåtna antal elever i en klass, säger heller ingenting om hur många vuxna som finns tillgängliga i varje klass. Förutom läraren finns det en rad övriga personalkategorier i skolan, både sådana som arbetar med undervisning, som speciallärare och hemspråklärare och personal som har elevvård som sin sysselsättning, t. ex. kuratorer och psykologer. I stället för att minska klassernas storlek har man de senaste åren prioriterat att knyta andra personalgrupper till skolan. Antalet vuxna per klass har därmed ökat trots att klasstorleken förblivit i stort sett densamma.

De som förordar en minskning av antalet barn per klass menar att undervisningen då kan individualiseras genom att läraren får tid att ägna varje elev mer tid. Många pekar också på de olägenheter som förändringen av det högsta antalet elever i klasserna mellan årskurs 3 och 4 medför för eleverna. Klasser som har fungerat under tre år måste splittras upp och barnen delas upp på andra klasser.

Vi anser att det finns starka skäl för att införa ett system med lika stora klasser under hela grundskolan. Det innebär att högst 25 elever skulle gälla under alla tre stadierna och man skulle slippa den olyckliga förändringen mellan årskurs 3 och 4. För att finansiera detta bör på kort sikt en del av förstärkningsresursen användas. På längre sikt vill vi se ett system med ett statsbidrag till skolan. Vi utvecklar detta längre fram.

Öka valmöjligheterna

På grundskolans högstadium finns i dag vissa möjligheter för eleverna att välja ämnen (tyska eller franska), nivåer (allmän eller särskild kurs) och fördjupning (temastudier).

I matematik och engelska kan eleverna i dag välja mellan s. k. särskild och allmän kurs. 11 stadiveckotimmar är avsatta för s. k. tillvalsämne. Kurser i tyska och franska måste erbjudas alla men tillvalet kan också vara ett annat främmande språk eller fördjupning inom två eller flera moment inom andra ämnen. Utbudet av tillvalsämnen samt kursplanen avgörs lokalt. Kurserna får enligt läroplanen inte utformas så att de är parallell- eller övningskurser till obligatoriska ämnen. Anledningen är att detta skulle kunna leda till nivågruppering i matematik och engelska. Inför varje läsår finns möjlighet till tillval. Dessutom finns valmöjligheter inom ämnet fria aktiviteter fr. o. m. mellanstadiet.

Enligt läroplanen skall också eleverna medverka i urvalet av stoff inom övriga ämnen. (Lgr 80 s. 30.) Här handlar det dock om att välja en kurs som hela klassen skall gå igenom. Det enskilda valet för varje elev kommer t. ex. in i den tid som är avsedd för temastudier.

Vi vill på olika sätt sträva efter att öka valmöjligheterna i den svenska

grundskolan. Ett ytterligare sätt att öka valfriheten är att eleverna i en sammanhållen klass, efter genomgången baskurs, skall kunna fördjupa sig inom olika moment i ett ämne.

Innan vi går in på hur detta skall göras möjligt vill vi beröra olika aspekter på frågan om ökade valmöjligheter. Många menar att valmöjligheterna framför allt på grundskolans högstadium borde öka genom att linjer återinfördes och att de elever som inte är motiverade för teoretiska studier redan på detta stadium skall kunna välja mer praktiskt inriktade kurser. Kritikerna ser dock uppenbara faror förknippade med en sådan utveckling. De menar att eleverna inte väljer efter intresse: att elevernas val i hög grad följer deras sociala bakgrund. Inom det sammanhållna högstadiet tillämpas fram till början av 70-talet just sådana linjer. Valen till dessa följde i mycket omfattande utsträckning elevernas bakgrund.

Man kan i dag i gymnasieskolan se tydliga samband mellan föräldrarnas utbildningsbakgrund och elevernas val. Enkelt uttryckt kan man säga att barn till högutbildade går till de treåriga studieförberedande linjerna, barn till lågutbildade väljer yrkesinriktade utbildningar.

Samtidigt ser vi många fördelar med ökade inslag av val under grundskolan. Alla är inte stöpta i samma form. Intresseinriktningar måste tillåtas ge utslag. Man lär sig mer och bättre om man är intresserad av ämnet eller området. Även om många val är socialt styrda sker naturligtvis ofta också inriktning vad gäller ämne och nivå utifrån rent personliga intressen och förutsättningar.

Vi ser det som ett mål att öka valfriheten i skolan, både genom att välja skola och genom att i större utsträckning än i dag kunna välja ämnen och ämnesområden efter intresseinriktning. Parallellt med en sådan utveckling är det nödvändigt att skapa förutsättningar för att alla barn verkligen väljer efter personliga förutsättningar. Detta blir en av skolans största utmaningar.

Vi anser att baskunskaperna måste vara fastställda och obligatoriska för alla elever. Ingen skall kunna lämna grundskolan eller en linje på gymnasieskolan utan att ha tillgodogjort sig dessa. Det pågår ett arbete inom SÖ som har i uppdrag av regeringen att precisera vad dessa grundläggande baskunskaper och färdigheter skall innehålla.

Varje elev skall inför läsårets början tillsammans med lärare och föräldrar göra upp ett studieprogram. Det skall utgå från elevens förutsättningar och vad som enligt läroplanen skall inhämtas under året. Här kan också framgå om målen för insatserna skall höja sig över baskursen och om eleven avser att fördjupa sig i något ämne eller moment under årens lopp.

Vi vill behålla allmän och särskild kurs i matematik och engelska. Nivågruppering skall också kunna införas i andra ämnen på högstadiet. Men det måste finnas verkliga möjligheter att inte bara flytta från särskild till allmän kurs utan också från allmän till särskild. Grupperna får inte ses som permanenta. Det måste alltid finnas möjligheter till extra undervisning för den som vill avancera till den svårare kursen. Allmän och särskild kurs är dock ett ganska trubbigt instrument för individualisering. Fler och bättre metoder bör också utvecklas som komplettering.

Vi vill också poängtera de ökade möjligheter till val som bör finnas inom

ramen för tillvalsämnen. Stort arbete måste läggas ned på att den tid som står till förfogande för tillval kan fyllas med meningsfulla studier på en hög kvalitetsnivå. Här kan skolorna blomma ut i profilering. Vi vill införa en generell möjlighet till ändring i timplanen så att antalet lektioner för tillval kan öka om skolan så vill. Vi anser också att tillvalsämnen skall kunna vara ytterligare fördjupningskurser till obligatoriska ämnen, vilket läroplanen i dag inte tillåter.

Samtliga de valmöjligheter som i dag finns på högstadiet ger tillträde till hela gymnasieskolan. Man har ansett att grundskolan skall ge en s. k. bred ingång till ytterligare studier, bl. a. i syfte att minska den sociala snedrekryteringen. Vi är tveksamma till om detta har fått de önskade effekterna. Många elever som – efter allmän kurs i matematik och engelska och ett tillval som inte är språk – har valt treåriga studieförberedande linjer, har haft stora svårigheter vid övergången till gymnasieskolan. Avhoppen bland dessa elever är vanliga. Eleverna påbörjar under falska förespeglningar studier som de inte har tillräckliga förkunskaper att klara.

Gymnasieskolans utbildningar skiljer sig mycket åt och kräver olika förutsättningar och förkunskaper hos eleverna. Detta bör också återspegla sig i inträdeskraven. Krav på t. ex. genomgången särskild kurs i engelska och matematik bör sättas för att få tillträde till de studieförberedande linjerna. Dessa krav blir en sorts signaler till eleverna vad de förväntas att kunna innan de börjar utbildningen. Framför allt elever från hem utan studietradition behöver sådana signaler.

Men för att inte göra elevernas tidiga val definitiva, måste en sådan förändring kombineras med en möjlighet att efter grundskolan läsa in t. ex. särskild kurs i ett ämne eller en kurs i ett språk. Dessutom bör man erbjuda preparandkurser under sommaren eller under terminstid för de elever som vill komplettera sina kunskaper och komma väl förberedda till den utbildningslinje de har valt.

Mobbing och våld – oacceptabla inslag i skolan

I skolan förekommer det, precis som i samhället i övrigt, trakasserier – mobbing – och våld. Dessa problem är inte nya men det finns tecken som tyder på att de har förvärrats under senare år. Till en del tror vi att detta är ett icke acceptabelt resultat av den integrerade skolan. I en och samma klass undervisas idag normalpresterande elever, svagpresterande elever vilka tidigare undervisades i hjälpklass, högpressterande elever samt mycket störande elever. Man kan heller inte blunda för att det i skolan idag också finns en liten grupp rent kriminella ungdomar. Att denna sammansättning i vissa undantagsfall leder till svåra störningar i umgänget inbördes mellan eleverna och mellan eleverna och lärarna är inte alltid att förvåna sig över.

Men inte desto mindre är situationen med våld och mobbing i skolan oacceptabel. Elever kan inte undvika att bli mobbade eller utsatta för våld genom att stanna hemma från skolan. Skolplikten påbjuder att eleverna är närvarande i undervisningen. Detta gäller ett extra ansvar på skolledare, lärare och övrig personal att hålla skolan fri från våld och mobbing.

För lärarna är våldet ytterst ett arbetsmiljöproblem. På ingen annan arbetsplats skulle vuxna acceptera att dag efter dag fortsätta att gå till en arbetsplats där de blir utsatta för hot om upprepad misshandel.

Det finns inga enkla medel att tillgripa för att få slut på mobbing och våld. Till en del tror vi att det handlar om hur man genom organisationen av arbetet i skolan kan skapa trivsel och arbetsro. Många av våra förslag i detta program har detta syfte och kan därmed sägas vara åtgärder också för att motverka mobbing och våld.

Men även kortsiktigt tror vi att det finns åtgärder som skolan kan vidtaga. Det är viktigt att slå fast att ingen lärare skall behöva skämmas för att erkänna att vederbörande har disciplinproblem. Skolledningen måste vara ett stöd för läraren och omedelbart vara beredd att ingripa så fort en lärare har problem och ber om hjälp. Ett sådant ingripande kan gälla i den akuta klassrumssituationen eller medverkan i kontakt med föräldrar eller andra myndigheter.

I de fall våldet i skolan är att jämställa med misshandel måste rektor ha ansvar för att detta anmälas till polisen. Det finns stundtals en strävan inom skolan att försöka lösa problem med mobbing och våld utan att blanda in "utomstående". Vi anser att detta är en missriktad ambition. Skolan skall inte överta polisens uppgifter i de fall misshandel har förekommit. Vi är övertygade om att det i de enskilda fallen är en fördel att kriminella elever får klart för sig att skolan inte är en frizon där det finns större overseende mot våld än vad det finns i det omgivande samhället. I och med att polisen inleder en utredning om brott där barn och ungdomar är ibland som gärningsmän kopplas de sociala myndigheterna in och kan medverka till att eleven får stöd på skilda sätt.

Elever med handikapp

Elever med fysiska eller psykiska handikapp skall i största möjliga utsträckning undervisas i samma skolor som deras jämnåriga kamrater. Alla skolor måste därför vara beredda att ta emot ungdomar med olika former av handikapp och integrera dessa i den ordinarie undervisningen. Detta kan i vissa fall ställa krav på särskilda resurser i skolan i form av specialbyggda lokaler, särskild teknisk utrustning eller specialutbildad personal.

En av integrationens syfte är att överbrygga klyftor mellan handikappade ungdomar och deras jämnåriga kamrater. Genom att gå i samma skola tror vi att handikappade elevers förutsättningar för att känna sig delaktiga i samhället ökar. Samtidigt får andra elever större förutsättningar att lära känna och respektera handikappades villkor. Integrationen får dock inte drivas så långt att man inte tar hänsyn till att handikappade elever ofta känner en trygghet i umgänget med andra handikappade. Som ett komplement till den ordinarie undervisningen bör det därför finnas skolor med en del region eller hela landet som upptagningsområde dit elever kan komma kortare eller längre tid för att komma i kontakt med nya hjälpmedel få specialträning eller särskild undervisning samt chans att träffa ungdomar med samma handikapp.

Minska detaljstyrningen

Den statliga styrningen av skolan har lång tradition och har setts som ett sätt att garantera likvärdig utbildningsstandard över hela landet. I dag har skolan ett delat huvudmannaskap – staten och kommunerna. Staten beslutar om regler som styr innehåll och organisation, lärarnas utbildning, behörighetsregler m. m. Dessa regler finns bl. a. i läroplan, skollag, skolförordning och timplan. Staten finansierar och träffar avtal om lärarnas löner. Kommunerna beslutar om lokaler, läromedel, elevvård och annan verksamhet som inte är direkt knuten till undervisningen. De senaste åren har kommunerna också fått allt mer ansvar för att fördela de statliga resurserna inom kommunen mellan rektorsområden och skolor.

Men det är inte alls säkert att likvärdig standard uppnås genom så stor likhet som möjligt. Vi anser tvärtom att kommuner och skolor har mycket skilda förutsättningar för att skapa bra skolmiljöer. Till det kommer att kommunens invånare och föräldrar har olika åsikter om vad som kännetecknar en bra skola. Mycket tyder på att det i stället är genom lokal anpassning som en likvärdig utbildningsstandard över hela landet kan uppnås.

Vi anser att staten skall ha kvar ett finansiellt ansvar för utbildningen. Men i stället för dagens reglerande system skall statsbidraget vara elevbaserat, dvs. utgå med ett fastställt belopp för varje elev till den skola där eleven är inskriven. För glesbygdskommuner och kommuner med stor andel invandrare bör särskilda regler fastställas. Det skall bl. a. möjliggöra bibehållandet av små skolor.

Vi menar att ett statsbidrag enligt denna modell skulle minska byråkratin inom skolan. Större beslutanderätt skulle ligga hos varje skola. Resurserna på länskolnämnder och kommunala skolförvaltningar kan då minskas.

Inrätta ett "skolråd" på varje skola

Det diskuteras för närvarande om "makten" över skolan bör ligga hos staten eller kommunerna. Vår inställning i den frågan är att jämfört med dagens läge bör makt och beslutsrätt flyttas från både statliga och kommunala politiker och administratörer till varje skola, och där alltså till de tre kategorier som är närmast berörda, alltså lärare och andra anställda, elever samt elevernas föräldrar.

Eftersom vi anser att betydligt fler beslut än idag bör fattas på den enskilda skolans nivå tror vi det behövs ett beslutsorgan på den nivån. Det bör bestå av rektor som ordförande och representanter för lärare, elever och föräldrar. Skolrådets beslutsrätt avgörs av den kommunala skolstyrelsen. I första hand anser vi att beslut som i dag fattas av skolstyrelsen eller av den kommunala skolförvaltningen skall överflyttas till detta lokala beslutsorgan som vi föreslår skall kallas "skolrådet". Eventuellt kan också vissa av rektors beslutsbefogenheter överföras till skolrådet.

När det gäller rektorerna tror vi generellt att det är bra om de i högre grad än vad som är vanligt i dag utövar "ledarskap" i skolan. Rektorerna bör inte vara anonyma administratörer utan pedagogiska och verksamhets-

mässiga ledare. Beslutsfunktioner som underlättar utövandet av det ledarskapet bör alltså inte överflyttas till skolrådet.

Mot. 1987/88
Ub246

Fristående skolor

Med uttrycket fristående skolor menar man skolor med enskild huvudman. I Sverige går ca 0,5 procent av eleverna i fristående skolor. Det kan jämföras med Danmark där så många som ca 10 procent av alla barn går i skolor med enskild huvudman. I Danmark kallas dessa skolor friskolor.

I slutet av 1986 fick 31 fristående skolor statsbidrag för sin verksamhet. Ungefär lika många bedrev verksamhet utan statsbidrag. Ett antal skolor har också kommunala bidrag. Statsbidrag för en elev i en fristående skola är 6 500 kronor per år. Statsbidraget för en elev i den vanliga grundskolan är ungefär 17 000 kronor om året.

Skolplikten får enligt skollagen fullgöras i enskild skola. I § 10 i skollagen framgår att skolstyrelsen i kommunen skall godkänna skolan. Enligt § 34 skall skolan bli godkänd, om den förmedlar en undervisning som "ger kunskaper och färdigheter som till art och nivå väsentligen svarar mot de kunskaper och färdigheter som grundskolan förmedlar och skolan även i övrigt väsentligen svarar mot grundskolans allmänna mål."

Med godkännande följer dock inte rätt till statsbidrag. För att en fristående skola skall få statsbidrag krävs i dag att den tillämpar en alternativ pedagogik. Den skall också följa en läroplan som har godkänts av SÖ. Skolan måste ha bedrivit undervisning i tre år innan statsbidrag kan utgå. Förutsättningen för att få statsbidrag till fristående gymnasieskola är i huvudsak densamma, dvs. skolans undervisning skall i någon form utgöra ett komplement till utbildningen inom det allmänna skolväsendet.

Vi anser att det skall stå föräldrar fritt att starta skolor som bygger på för det svenska samhället grundläggande värderingar som demokrati, tolerans och alla människors lika värde. Skolor som inte delar dessa värderingar skall inte tillåtas.

En sådan rätt att starta skolor måste också följas av ekonomiska möjligheter. Det finns ingen anledning att fristående skolor skall leva under sämre villkor än andra. De har ändå speciella förhållanden som kräver ett särskilt engagemang från både lärare och elever. T.ex. är de fristående skolorna ofta mindre än andra och kan därmed inte utnyttja de stordriftsfördelar som ofta finns inom det allmänna skolväsendet. Vi ser inte i första hand fristående skolor som en idéstimulans för den vanliga grund- och gymnasieskolan utan som en självklar rättighet. Sverige har också skrivit på flera internationella deklarationer där denna frihet slås fast. Vi anser också att fristående skolor främjar mångfalden och erbjuder en välgörande konkurrens till det allmänna skolorna.

Det kan betyda mycket för utvecklingen av andra skolors verksamhet. Tanken går då i första hand till de pedagogiska impulser som fristående skolor kan ge. De fristående skolorna kan presentera lösningar som skulle kunna användas i den vanliga skolan om möjligheterna gavs. Men då behöver det allmänna skolväsendet få större organisatorisk frihet.

Statsbidragen för de fristående skolorna skall motsvara de statsbidrag

som gäller inom det ordinarie skolväsendet och knyts till varje elev. Alla skolor som har minst 12 elever och uppfyller kraven för godkännande enligt skollagen skall ges statsbidrag. Självklart skall också statsbidrag utgå redan från det att skolan har godkänts.

Vi anser att ett viktigt inslag i ett nytt statsbidragssystem är att det gynnar en allsidig social sammansättning. För att komma ifråga för statsbidrag måste därför de fristående skolorna åta sig att ta emot elever med särskilda behov som kommunen vill placera där. Det har visat sig att många fristående skolor är mycket framgångsrika med att ta hand om och lyckas med just denna kategori av elever. De skolor som uppenbart motverkar en allsidig social sammansättning t. ex. genom att vägra att ta emot vissa elever skall kunna bli fråntagna sina bidrag.

Statens stöd till fortbildning är omfattande. Men de fristående skolornas lärare har i dag inte tillgång till dessa resurser. Vi anser att ett förändrat system för statsbidrag till fristående skolor måste ge de fristående skolornas lärare möjlighet till fortbildning på samma villkor som andra inom yrket.

En del menar att fristående skolor blir skolor för de redan mest privilegierade. Alla föräldrar har inte samma intresse och engagemang för sina barns skolgång. Undersökningar från de danska friskolorna visar att föräldrar till barnen i dessa skolor i allmänhet tillhör vad man brukar kalla socialgrupp 1 och 2. Några av de svenska har också undersökts. Vid Martinskolan i Stockholm visade det sig att tjänstemän och företagare var överrepresenterade, men att föräldrarna däremot hade en lägre inkomst än genomsnittet i Stockholms stad.

Men för att ta ställning till frågan om den sociala rekryteringen måste man också ta hänsyn till hur det ser ut i dag. Vi vill peka på att det för det första redan i dag finns en märkbar social snedrekrytering inom det allmänna skolväsendet. Det beror främst på bostadssegregationen. Det är ett känt faktum att skolor i lågstatusområden har färre andel behöriga lärare, större personalomsättning och fler sociala problem än i andra områden. För det andra bidrar dagens njudda inställning till fristående skolor också en ojämlikhet. Det krävs högre elevavgifter och föräldrainsatser för att kunna starta en fristående skola ju mindre det statliga stödet är. I de skolor som inte får statsbidrag blir avgiften förstås högre. I ett system där inte fristående skolor missgynnades skulle chansen finnas att förbättra den sociala sammansättningen bland eleverna.

Våra förslag till ökad valfrihet inom den vanliga skolan kommer att ge en bättre skola. Det minskar risken för segregation genom att de föräldrar som i dag överväger att sätta sina barn i fristående skolor avstår från det.

Ett annat argument som ofta framförs är att fristående skolor, om de tillåts öka i antal, kan påverka den kommunala skolplaneringen och kanske t. o. m. kan minska underlaget så att andra skolor måste läggas ned. För det första tror vi inte att antalet fristående skolor kommer att öka så dramatiskt och snabbt. Ett annat argument mot detta påstående är att den vanliga skolan får konkurrera och bli bättre och därmed kunna leva vidare. Risken för nedläggning av glesbygdsskolor är också ett hypotetiskt resone-

mang. Tvärtom visar erfarenheterna från Danmark att skolor i glesbygd har kunnat överleva genom att de har blivit friskolor.

Mot. 1987/88
Ub246

Valmöjlighet inom det allmänna skolväsendet

En ökad profilering och det fria valets princip skall också gälla inom det allmänna skolväsendet genom att statsbidraget blir elevanknutet och en generell rätt att jämka timplanen införs. I ett sådant system kan de enskilda skolorna profilera sig. Enskilda skolor kan t. ex. satsa särskilt på konst, musik eller naturvetenskap genom att öka antalet tillvalstimmar. Skolan har kanske särskilt intresserade och välutbildade lärare i något av dessa ämnesområden och har genom omprioriteringar kunnat bygga upp välutrustade institutioner. En välvillig inställning till profilering ger också möjligheter för skolor att koncentrera sig på en speciell pedagogik. Vi anser också att skolor, på samma sätt som fristående skolor kan göra i dag, skall kunna anställa lärare som arbetar efter samma undervisningsmodell.

En konsekvens av ett fritt val av skola blir också att varje skola måste anstränga sig för att upprätthålla kvaliteten på sin undervisning och skapa en god undervisningsmiljö. Detta skulle uppnås på olika sätt i olika skolor. Olikheten skulle främja kvaliteten.

Andra fördelar med det fria valets princip blir att föräldrarnas engagemang för sina barns skola kommer att öka. I samband med att familjen byter bostad inom kommunen kan större möjligheter ges att gå kvar i den gamla skolan. En generösare inställning till att gå i annan än den egna kommunens skola blir en annan positiv konsekvens.

Några av de svårigheter som redogjordes för när det gäller fristående skolor kan också uppkomma vid ett friare val inom det allmänna skolväsendet. Den ökade valmöjligheten kan få effekter på planeringen. Skolorna måste i rimlig tid i förväg veta hur många elever som söker sig dit för att kunna planera läsårets arbete och underlätta stadieövergångar. Detta kan lösas genom att föräldrar i god tid måste anmäla sitt barn till den skola där det skall gå. Så sker i Danmark och fungerar där utmärkt.

En trolig utveckling av ett friare val av skola är att möjligheten skulle utnyttjas i en ganska begränsad omfattning. Föräldrar vill nog i allmänhet att deras barn skall gå i den skola som ligger närmast. Men alla skolor skulle bli medvetna om att det fanns möjligheter för föräldrarna att välja en annan skola.

Vi är medvetna om att det fria valets princip inom det allmänna skolväsendet i största utsträckning kommer ifråga på större orter. I glesbygdskommuner kommer det inte att bli aktuellt. Samtidigt menar vi att man skall ge större valfrihet där möjlighet finns. Mindre orter gynnas i vårt förslag genom att högre statsbidrag skall kunna ges till kommuner med liten och spridd befolkning så att mindre skolor skall kunna leva kvar.

Förnya skolan genom föreningsliv och köpta tjänster

En viktig del av SIA-reformen gick ut på att släppa in föreningslivet i skolan. De förhoppningar som knöts till den förändringen har bara delvis

infriats. Vi tror emellertid fortfarande att tanken är riktig. Skolan bör på olika sätt uppmuntra elevernas föreningsengagemang. En skolkör borde t. ex. finnas på olika skolor. Om möjligt bör skolan ställa lokaler till föreningarnas förfogande. Om det t. ex. finns ett framkallningslaboratorium kan det i sig bidra till att det uppstår en fotoklubb på skolan. Om det finns önskemål om det bör skolan också medverka till att det finns en lokal för bön, andakt och meditation under skoldagen.

Ett annat sätt att förnya skolarbetet och bredda kontaktytan mot det omgivande samhället är att i högre grad än hittills köpa också pedagogiska tjänster. Detta är ingenting nytt. Det har länge förekommit att skolor använt t. ex. bilskolor i trafikundervisningen, danspedagoger som är egna företagare för dansundervisningen m. m.

Vi tror att det skulle vara bra att öka inslaget av köpta tjänster. Dels ger det stor flexibilitet, dels säger erfarenheten att denna typ av initiativ ibland kan innebära en nyttig vitalisering av verksamheten.

På sina håll finns det t. ex. små bolag med unga biologer som driver s. k. naturskolor. Deras "affärsidé" är att förbättra skolans undervisning om djur och natur. De leder studiedagar ute i naturen och berättar sakkunnigt om vad som finns att upptäcka. De anordnar också studiecirkel för biologilärarna etc. De har blivit mycket uppskattade och anlitas av flera kommuner.

När lärare måste sägas upp från sina anställningar p. g. a. arbetsbrist kan de uppmuntras att bilda små utbildningsbolag. De kan försöka sälja utbildningstjänster till ortens företag, Komvux, studieförbunden och skolan. Ibland kan det ju finnas behov av ett antal timmar, även om det inte utgör underlag för en hel tjänst, t. ex. för stödundervisning.

Vi tror att det i vissa fall kan vara ett sätt att variera och förbättra undervisningen att använda lokala utbildningsföretag. Delar av musikskolan kan läggas ut på privata musiklärare, som kombinerar det med annan verksamhet. Även undervisning i dramatik kan köpas av t. ex. en fri teatergrupp på orten.

4. Mät resultaten! Kontrollera kunskapen!

Det finns ingen skola utan kunskapskontroll. På något sätt måste läraren alltid ta reda på om inlärningen av ett moment har fungerat och finna ett instrument med vilket resultatet av den använda metodiken kan mätas. Både eleven och föräldrarna måste också få information om hur eleven har klarat olika moment. En genomförd kunskapskontroll ger också eleven ett mål att arbeta för och understryker att det arbete som utförs är viktigt.

I diskussionerna om betygen har rollen som urvalsinstrument en avgörande betydelse. Många har menat att motivation för skolarbetet kan skapas på andra, bättre sätt och att bättre information till föräldrar och elever kan ges vid samtal.

Vår utgångspunkt är i stället att betygens informerande och motiverande roll skall betonas. Urvalet till högre studier bör kompletteras med andra metoder.

Vi menar att en god undervisning innebär att eleverna finner motivation i arbetet på många olika sätt. Betygen är en del i detta. Kontakterna mellan hem och skola måste intensifieras. Betygens roll att ge information till föräldrarna skall ses som ett komplement till annat samarbete.

Det nuvarande relativa betygssystemet uppvisar stora och allvarliga brister. Relativa betyg är inte ett mått på om målet att inhämta viss kunskap har uppnåtts. Det jämför i stället eleverna i en årskull med varandra. Ibland har systemet dessutom missuppfattats så till den grad att eleverna i en klass har jämförts med varandra. I ett relativt betygssystem kan egentligen inte heller olika betygs värde över tiden mätas.

Både lärare och elever poängterar också ofta att de relativa betygen skapar en negativ stämning i klassen genom att de leder till konkurrens. Av dessa skäl anser vi att det nuvarande betygssystemet bör avskaffas och ersättas med ett nytt.

Betygen har utretts ett flertal gånger under de senaste 15 åren. De alternativ till nuvarande betyg som har diskuterats är framför allt det som brukar kallas kurs- eller målrelaterade betyg.

Men det finns också andra benämningar. Översyn av de gymnasiala yrkesutbildningar. ÖGY talar om en kompetensrelaterad undervisning. Utredningen vill att ett nytt betygssystem för de yrkesinriktade utbildningarna arbetas fram. Karaktärsämnen skall delas in i moduler och eleverna ges den tid de behöver för att tillägna sig innehållet i en modul. Vissa kommer alltså att kunna ta längre tid på sig än andra för att komma igenom kursen. Utredningen menar att förändringen kräver ett nytt system för betygssättning och vill att detta skall prövas och utredas.

Men när man talar om ett kursrelaterat system brukar man mena att eleverna kan välja en studiekurs utifrån det betyg han eller hon vill ha eller tror sig klara av. Varje kurs motsvarar ett visst betyg. Med målrelaterade betyg menas att ett betyg motsvarar ett visst mål formulerat i fastställda kunskaper och färdigheter.

Fördelarna med de här båda systemen, som på många sätt liknar varandra, är att eleven i förväg vet vad som krävs för varje betyg på skalan. Eleven tävlar i första hand med sig själv och inte med andra. De nackdelar som brukar påtalas är att undervisningen skulle bli centralstyrd. Lärarnas pedagogiska frihet skulle inskränkas och läroböckernas innehåll skulle styras hårt. Man förutsätter då att betygen skall kunna jämföras över landet och att t. ex. SÖ måste ta fram kurser respektive mål och bestämma vilka betyg som skall gälla för en viss kunskapsmängd.

Ett nytt betygssystem

Vi anser att det främsta syftet med betyg i skolan skall vara att ge ett instrument för utvärdering av undervisning, motivera eleven och ge information till eleven och föräldrarna. Målrelaterade betyg skulle uppnå mycket av detta. Sådana betyg skulle ge varje elev möjlighet att sätta upp mål för sig själv. Han eller hon skulle veta vilket betyg vissa kunskaper motsvarade. Betygen skulle informera om vilka kunskaper eleven hade, inte relationen till klasskamraterna. Sådana betyg skulle därmed minska risken

för stress och konkurrens i klassen. Målrelaterade betyg står också i överensstämmelse med den strävan efter mindre centralstyrning av skolan som vi har framfört i andra sammanhang i detta program.

Betygsskalan bör i fortsättningen omfatta sju steg (1–7). Varje betygssteg skall dock motsvara en bestämd kunskapsmängd. Varje elev skall vid terminens början veta vad som fordras för att uppnå ett betygssteg. Betyg bör enligt vår uppfattning ges fr. o. m. årskurs 6 i grundskolan.

Diskussionerna i betygsfrågan har till stor del handlat om i vilka årskurser betyg skall ges. Detta är i och för sig en angelägen fråga. Både lärare, elever och föräldrar upplever i dag att betygen kommer in alltför sent i grundskolan i dag – i åttonde klass. Detta tillfälle ligger alltför nära antagningen till gymnasiet. Därmed dramatiseras betygsättningen onödigt.

Betygen får dock, enligt vår mening, aldrig ersätta personliga kontakter mellan föräldrar, lärare och elever. Det som i dag kallas kvartssamtal måste utvecklas. Betygen är bara ett sätt bland andra att hålla kontakten med hemmet. Skolorna kan också välja att komplettera betyg och samtalskontakter med skriftliga omdömen. Varje elev skall inför terminsstarten tillsammans med lärare och föräldrar göra upp ett studieprogram där mål i olika ämnen sätts upp.

I ett sådant system som vi har skisserat ovan kommer inte alla elever att arbeta med samma stoff samtidigt. Inom klassen kommer man att finna sig på olika nivåer. I låg- och mellanstadierna är det i dag vanligt att ett sådant undervisningsätt tillämpas. På högstadiet är individualisering med denna metod mindre förekommande, men skulle med fördel kunna användas även där.

Vi anser att allmän och särskild kurs även i fortsättningen bör finnas i matematik och engelska. Skolorna skall själva kunna avgöra om det finns skäl för att införa en sådan gruppering i andra ämnen. Det skall vara möjligt att få högsta betyg även i allmän kurs, men det måste i betygsdokumentet framgå vilken kurs betyget gäller och utgångspunkterna för betygsättningen.

De elever som vill och har förutsättningar för det skall som tillval kunna läsa fördjupningskurser. Även i dessa kurser skall målrelaterade betyg mellan 1 och 5 sättas. Skolorna bör också få större frihet att ändra på timplanen och utöka tiden för tillvalet. Genom sådana timplanejämkningar kan skolorna också profilera sig.

I de skolor där förutsättningarna finns skall man kunna bedriva ämnesövergripande undervisning t. ex. inom SO och NO-blocken. Då skall även ämnesövergripande betyg kunna sättas, s. k. blockbetyg. Ingen skola skall dock tvingas att ge blockbetyg.

Betygen skall kunna överklagas och prövas av en högre instans. De skall heller inte vara definitiva. Den som vill förbättra ett betyg skall kunna göra det.

Vår grundsyn på betygen hindrar inte att vi anser att det skall vara tillåtet för skolor att pröva både fler och färre betygstillfällen, liksom helt andra betygsformer. Elever som har gått i skolor med andra betygsformer

än de vanliga får lita till att de kan antas till högre utbildning genom t. ex. antagningsprov.

Mot. 1987/88
Ub246

Urvalet

Problemen vid diskussion om betygssystem uppkommer alltid när man kommer in på frågan om hur betygen skall kunna vara ett instrument för urval. Så länge betygen skall användas som den allt huvudsakliga urvalsmetoden till gymnasie- och högskolestudier måste betygen vara helt jämförbara över landet.

Vi har ovan skisserat principerna för ett nytt, målrelaterat betygssystem. Men om ett sådant system skall kunna användas så att alla fördelar med det utnyttjas, bör det inte belastas med uppgiften att också vara den enda avgörande faktorn vid urvalet till spärrade utbildningsvägar i högre skolformer. Då blir man genast tvungen att acceptera ett inslag av jämförelse.

Vi anser därför att betygens roll vid antagning till högre studier bör minskas och kompletteras med t. ex. antagningsprov som ordnas vid några tillfällen inför terminsstarten. I speciella fall kan anlags- och lämplighetstester komma ifråga.

Det måste vara varje utbildningsanordnare som avgör hur antagningen skall ske. Till många utbildningsvägar skulle annat än betyg kanske bli helt avgörande. Till andra linjer skulle betygen fortfarande kunna spela en större roll. I sådana sammanhang bör man också överväga att ge betygen i utbildningens karaktärsämnen en högre vikt jämfört med betyg i andra ämnen. På samma sätt som betyg skall kunna höjas för att ge eleven en andra chans, måste prov och tester kunna erbjudas vid flera tillfällen och kunna upprepas.

Elever som har gått i skolor med andra betygsformer än de vanliga får lita till att de kan antas till högre utbildning genom prov.

Det kommer även i vårt betygssystem att finnas en rikslikare i form av läroplanens mål för skolans undervisning genom ytterligare studier i ett ämne. Dessutom skall kontroller genom stickprov i form av prov utformade av SÖ utföras för att undvika betygsinflation.

5. Lärarna – skolans viktigaste resurs

Debatten om skolan handlar mycket om vilka ekonomiska resurser som skolan måste få för att kunna fullgöra sin uppgift. Det talas mindre om hur man bättre skall kunna utnyttja och utveckla den i särklass viktigaste resursen i skolan: lärarna och skollärdarna. Det är dessa som har en avgörande roll för skolans förutsättningar att lyckas. Det är därför inte någon överdrift att hävda att praktiskt taget oavsett vilka resurser skolan har i form av lokaler, utrustning, läromedel etc. blir dessa otillräckliga om lärarna och skollärdarna inte förmår att fylla sin uppgift.

Detta understryker vikten av att vi har välutbildade lärare och lärare som är motiverade för sin uppgift. Men det innebär också att skolan måste ta ett ansvar i de fall som lärare av en eller annan anledning inte klarar av sin undervisningsuppgift.

Bättre lärarutbildning

Lärarutbildningen genomgår för närvarande en radikal förändring. Fr. o. m. den 1 juli 1988 kommer nuvarande utbildning för lärare i låg-, mellan- och högstadierna ersättas av en grundskolelärlinje. Den skall i sin tur få två inriktningar, en mot årskurserna 1-7 om 140 poäng och en mot årskurserna 4-9 om 140-180 poäng.

Folkpartiet motsatte sig riksdagsbeslutet om den nya lärarutbildningen. Vår grundläggande kritik mot beslutet var att vi inte ansåg att de lärare som skall undervisa på högstadiet fick tillräckliga kunskaper i sina respektive ämnen. Enligt vår uppfattning borde det uppställas krav på att högstadielärare skall ha studier motsvarande minst 40 poäng i de ämnen i vilka han/hon skall få behörighet att undervisa.

Det är angeläget att folkpartiet fortsätter driva kravet på goda ämneskunskaper för lärarna i grundskolan och gymnasiet. Bara om en lärare känner att han/hon behärskar det kunskapsstoff som skall vidareförmedlas uppstår det självförtroende som vi menar är en förutsättning, om än inte den enda, för att läraren skall klara av sin uppgift.

Men en aldrig så kunnig lärare kommer ändå inte att bli framgångsrik i sin lärargärning om inte vederbörande också kan förmedla kunskaperna, vara en god pedagog. I detta avseende hyser vi en förhoppning att den nya lärarutbildningen skall kunna ge lärarna en god grund att stå på.

Vi har i separat motion vidareutvecklat våra synpunkter och krav på lärarutbildning och lärarfortbildning.

Det är ett stort ansvar som läggs på lärarna på lärarhögskolorna att inte godkänna sådana lärarkandidater vilka inte klarar av sina studier eller vilka tidigt framstår som olämpliga som lärare. Att det ibland brister i detta ansvar på lärarutbildningarna vittnar många om som med oro tyckt sig se en ökning av antalet unga lärare som nästan omedelbart misslyckas i sin yrkesroll.

Mot denna bakgrund tror vi att det var ett misstag att ta bort betygen i lärarskicklighet och de graderade betygen i ämneskunskaper. För närvarande ges bara betygen godkänd/icke godkänd i ämneskunskaper.

Vi anser därför att bedömningen av lärarskicklighet skall återinföras och att en tregradig betygsskala skall tillämpas vid bedömningen av ämneskunskaperna. Förutsatt att lärarkandidaten bedöms av flera av varandra oberoende metodiklektorer bör en bedömning i tre grader också kunna ske av lärarskickligheten. Men det finns anledning att understryka att lika viktigt som det är att sätta betyg är att genom studierådgivning avråda elever vilka kan förutsättas vara olämpliga att bli lärare från att påbörja eller fortsätta sina studier.

Fortbildning, uthyttestjänstgöring m. m.

Inom läraryrket talas det numera, liksom i vissa andra yrkeskårer om "utbrändhet". Lärare säger sig inte orka med att år efter år prestera en bra och inspirerad arbetsinsats under de pressande förutsättningar som ofta råder. Det är inte svårt heller för utomstående att förstå att sådana känslor

kan komma. Det är en viktig uppgift för skolledningarna och skolpolitiker-
na att finna vägar att möta denna problematik.

Det är angeläget att skolledningen erinrar sig att lärarnas kunskaper och
hängivenhet för sin yrkesuppgift är skolans främsta kapital. Det är viktigt
att deras arbetsglädje hålls uppe och att deras kunskaper hålls aktuella.
Fortbildning och vidareutbildning är viktiga inslag i personalutvecklingen.

En annan möjlighet som bör prövas oftare är att lärare under en termin
eller ett läsår ges tillfälle till utbytestjänstgöring på någon annan arbets-
plats, t. ex. inom kommunen. Det kan bli ett alternativ till att helt lämna
lärarbanan. Kanske kommer känslan för yrket tillbaka när man får lite
distans till det.

Större möjligheter till omplacering

Det händer i sällsynta fall att en fråga om hur man skall kunna skilja en
lärare från sitt arbete uppkommer. I dagens läge är detta en mycket svår
och smärtsam process för alla inblandade. Det kanske största problemet
när en sådan fråga uppkommer är vilket alternativt arbete som skall erbjuda
läraren. Hittills har man försökt att lösa det genom att placera vederbö-
rande på skoladministrativa tjänster inom kommunen. Att finna utrymme
för sådana "extra" tjänster i en redan hårt pressad personalbudget kan
många gånger vara mycket svårt.

Vi föreslår på annat ställe i detta program att kommunerna i framtiden
skall få disponera sina resurser betydligt friare än i dag. Av detta följer att
kommunerna måste vara beredda att ta ett större ansvar för omplacering
av lärare på ett smidigare sätt än vad som sker idag.

Långt innan fråga om omplacering uppkommer är det angeläget att
pröva om man med vidareutbildning eller andra stödåtgärder kan hjälpa
läraren så att denne kan fungera i sin yrkesroll. Detta ställer stora krav på
skolledarna.

I sista hand är det barnens intresse av en fungerande undervisning som
skall prioriteras.

Stöd lärarna mera!

Det finns många exempel på att lärare i dag far illa och vantrivs i sitt yrke.
Det behöver inte gå så långt som till fysisk misshandel, om vilket det finns
skrämmande många exempel, för att en lärare skall känna olust för mötet
med eleverna. Många lärare vittnar också om att de upplever att det ställs
många och disparata krav på dem. Förutom sin huvuduppgift att förmedla
kunskaper har lärarna ett socialt ansvar för eleverna. De skall ha kontakt
med föräldrarna, med skolpsykologer och skolsköterskor. Inte sällan får
de träda in som extra förälder för elever med problem.

Under vårt arbete har också många vittnat om att lärare alltmer börjar
uppleva att de arbetar inom ett lågstatusyrke där kraven är många men
uppskattningen och stödet från arbetsgivaren litet. Den kraftiga kritik som
periodvis har riktats mot skolan har av många lärare uppfattats som kritik
mot deras yrkeskår.

Vi är övertygade om att skolan som arbetsgivare måste ta ett bättre ansvar för lärarna. Men detta är en skyldighet även för politiker och andra som engagerar sig i skolan. Lärarna måste känna att de har stöd i sin många gånger så svåra uppgift. Om de känner det, kommer de att kunna göra ett ännu bättre arbete. En fråga av stor psykologisk betydelse är frågan om reglering av arbetstiden. Det måste slås fast att någon nämnvärd utökning av lärarnas tjänstgöringsskyldighet inte är möjlig. Om en marginell ökning av arbetstiden skall genomföras (t. ex. för att möjliggöra den av oss föreslagna läxhjälpen på eftermiddagarna) bör det ske i samband med ett nivålyft av lärarlönerna.

Jämställdhet i skolan

Skolan är tyvärr en värld som till eleverna förmedlar mycket traditionella könsrollsbilder. I viss utsträckning har problemen blivit värre. Kvinnorna dominerar totalt som låg- och mellanstadielärare. Det är av många skäl olyckligt. Det är också orimligt att männen i så hög utsträckning sitter på skolledartjänsterna.

Jämställdhetsarbetet i skolan måste drivas med större frenesi. Alla partier har instämt i vikten av detta, men sanningen är att det – till skillnad från på en del andra samhällsområden – inte hänt särskilt mycket i praktiken. Folkpartiet har haft ett antal konkreta förslag utöver vad de andra partierna har föreslagit. Dit hör t. ex. att en särskild handläggare på varje länskolnämnd skall få ett särskilt ansvar för jämställdhetsfrågorna. Vidare har Folkpartiet föreslagit att jämställdhetsfrågorna måste ges ett större utrymme i lärarutbildningen. Med tanke på hur den aktuella situationen i skolan är borde dessa förslag snarast förverkligas.

6. Gymnasieskolan

Gymnasiet – någonting annat än grundskolan

Gymnasiet är någonting annat än grundskolan. De nödvändiga baskunskaperna måste finnas som en grund att stå på. Det är inte gymnasiets uppgift att kompensera brister i grundskolan.

Gymnasiet skall ge yrkesförberedelse åt dem som inte tror sig behöva högskolestudier och förbereda mer teoretiskt inriktade elever för högskolan. Vi menar att grundskoleexamen skall vara en förutsättning för studier på gymnasiet. För vissa gymnasielinjer kan särskilda förkunskapskrav gälla. Det är grundskolans uppgift att tillhandahålla den undervisning och eventuellt extra undervisning som krävs för att eleverna skall kunna komma in på och klara de linjer de önskar. Om det t. ex. för studier på N- och T-linjerna skall krävas särskild kurs i matematik skall elever, som läst allmän kurs, men ändå vill läsa på dessa linjer, inom grundskolans ram erbjudas den extra undervisning som krävs för ett tillräckligt betyg i särskild kurs.

Successivt har gymnasieskolan kommit att omfatta praktiskt taget alla ungdomar som lämnar grundskolan. Idag fortsätter ungefär 85 % av en

årskull som lämnar grundskolan direkt till gymnasieskolan. Av dem som inte går till gymnasiet skaffar sig fem procent arbete på den reguljära arbetsmarknaden och resterande tio procent återfinnes i den gymnasiala lärlingsutbildningen eller inom ramen för det kommunala uppföljningsansvaret. Att så stor andel ungdomar går vidare till gymnasiet gör att man i praktiken kan ifrågasätta om gymnasiet är en frivillig skolform. Det ökade kravet på kunskaper inom arbetslivet gör att det är mycket svårt för de ungdomar som lämnar grundskolan att få ett fast arbete. I detta avseende har situationen radikalt förändrats sedan femtio- och sextiotalen när arbetslivet fortfarande innehöll många relativt okvalificerade arbetsuppgifter som kunde utgöra en inkörsport för ungdomar i arbetslivet. För flertalet ungdomar idag är alternativet till fortsatta gymnasiestudier arbete i ungdomslag eller andra former av arbetsmarknadsåtgärder.

Valfrihet — också att inte läsa vidare

Vi kommer i det följande att framhålla betydelsen av att gymnasieskolan organiseras på ett sätt som innebär valfrihet vad gäller att välja utbildning eller linje. Men valfriheten måste också innebära möjlighet att för kortare eller längre tid avstå från gymnasieutbildning. Gymnasiet får inte uppfattas eller utnyttjas som en förvaringsplats för ungdomar i avvaktan på att de får arbete eller annan meningsfull sysselsättning. För ungdomar som är skoltrötta efter grundskolan kan det ofta vara en fördel att ta en "sabbatstid" innan de fortsätter att läsa. Detta måste man utgå från såväl när man planerar arbetsmarknadsinsatser som vid dimensioneringen av gymnasieskolan och vuxenutbildningen.

Det viktigaste dimensionerings- och planeringsunderlaget är naturligtvis ungdomarnas egna val. Så länge det finns ungdomar som vill läsa på gymnasiet men inte får göra det, finns det anledning att utöka antalet platser och se till att det är de mest efterfrågade linjerna som byggs ut snabbast. Eftersom vi vill minska betygens betydelse som urvalskriterium vid högre utbildning, bör andra kompletterande antagningssystem införas. I första hand syftar vi då på antagningsprov. I vissa speciella fall kan anlags- och lämplighetstest komma ifråga.

En flexibel gymnasieskola

Det faktum att gymnasieskolan har kommit att bli en skola som omfattar praktiskt taget alla ungdomar i åldern 16–18/19 år innebär att det ställs andra krav på gymnasiet än då det huvudsakligen var en förberedelse för fortsatta studier på fackhögskolor eller universitet. Det krävs att gymnasiet har ett utbildningsutbud som ger verklig valfrihet och har möjlighet att tillfredsställa elevernas ofta mycket skiftande önskemål samtidigt som det måste vara utformat för att tillgodose näringslivets och den offentliga sektorns behov av utbildad arbetskraft. Men eftersom gymnasiet har övergått från att vara en utbildningsform för ett fåtal till att istället omfatta praktiskt taget alla ungdomar måste gymnasieskolan också vara beredd att ta ansvar för alla elever på ett annat sätt än tidigare och ge alla en likvärdig utbildning.

Gymnasieskolan har ett ansvar för att elever med skilda begåvningsresurser kan få stöd. Ingen elev får vare sig understimuleras eller tillåtas "halka efter" på grund av bristande hjälp och stöd. Varje elev måste ges möjlighet och resurser att utvecklas utifrån sina förutsättningar.

Men den ambition som statsmakterna har, att hålla samman all utbildning efter grundskolan i en enda skolform, får inte innebära att man också strävar efter att likrikta allt som rymms i gymnasieskolan. Det finns då en uppenbar risk för att gymnasiet bara blir en förlängning av grundskolan och att eleverna inte i tillräcklig grad kan få den specialisering och träning som de behöver för att på bästa sätt förbereda sig för högskolestudier eller arbete.

För att gymnasieskolan skall kunna tillgodose alla de krav som ställs måste den vara flexibel. Det finns i dag möjligheter till särskilda insatser för svaga eller omotiverade elever inom gymnasieskolan. Det är angeläget att detta stöd kan bibehållas och utvecklas.

Men det är också angeläget att teoretiskt begåvade elever eller elever med skilda teoretiska specialtalanger får chans att utvecklas. Detta lyckas gymnasieskolan inte alla gånger med i dag, vilket är en brist som vi finner det mycket angeläget att rätta till.

Ett sätt att göra detta är med mönster från de möjligheter som finns för elitidrottande ungdomar att ägna sig åt idrott under skoltid. Detta kan ske antingen inom ramen för idrottsgymnasierna eller genom det s. k. hemortsalternativet där fem veckotimmar avsätts för idrottsträning. Även för elever med estetiska intressen finns det idag en försöksverksamhet med särskilt inriktade gymnasielinjer.

I årets budgetproposition bifalls att ett hobbygymnasium för schack inrättades. Detta är ett mycket märkligt ställningstagande när samtidigt elever med teoretiska ämnen som sitt intresse hindras att få samma möjlighet.

Vi anser att elever som har speciella förutsättningar för t. ex. matematik, fysik eller språk skall få chans att utveckla dem inom ramen för specialgymnasier. Dessa kan förmodligen inte bli så många, utan på samma sätt som de särskilda gymnasierna för idrott blir de riksrekryterande.

Den pågående försöksverksamheten med treårig yrkesutbildning begränsas helt och hållet till utbildningar som endast attraherar manliga sökande. Mot bakgrund av fliekornas svårigheter på arbetsmarknaden är det angeläget att utveckla utbildningar som framför allt attraherar flickorna. Konsumentlinjen har varit en sådan linje. Den behöver dock förändras och kompletteras. Vi föreslår därför att försöksverksamhet med en treårig konsumentekonomisk linje kommer till stånd. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Vi har tidigare, när vi har resonerat om grundskolan, understrukt vikten av att motverka likriktningen av skolan. Även inom gymnasieskolan är det självfallet angeläget att man ger större utrymme för alternativ både vad gäller organisation och pedagogik. Man måste också starkare än idag markera att skolorna har rätt att själva söka lösningar.

En samordning mellan ungdomsgymnasiet och komvux kan spara pengar och ge bättre service till eleverna.

Vi tror t. ex. att det vore en fördel om gymnasieskolan på vissa av de teoretiska linjerna prövade det tillvals- och modulsystem som är allmänt i amerikanska skolor. Det innebär i korthet att eleverna ganska fritt efter intresse och yrkes- och studieinriktning får välja ämnen och delämnena – moduler – utöver en fast kärna av några obligatoriska ämnen. Systemet medför en betydande flexibilitet och valfrihet. Eleverna erbjuds att välja delämne varje termin eller år. Det ger också möjlighet till etappavgång och kombinationer av studier och praktik. Det förutsätter inte heller någon fast linjeindelning. Det ger med andra ord möjlighet till den flexibilitet och valfrihet vi anser det finns för litet av idag.

Flexibiliteten i gymnasieskolan måste också syfta till att avlägsna alla återvändsgränder. För många elever i grundskolan är det svårt att känna sig säkra på vilket utbildningsval de skall göra inför övergången till gymnasiet. Det är inte ovanligt att de så småningom upptäcker att de har valt fel. Utbildningsväsendet i sin helhet måste då ha en beredskap att låta eleverna göra nya val. Det kräver tillgång till kompletteringsmöjligheter, i vissa fall redan under gymnasiet men kanske oftare vid övergången mellan gymnasiet och högskolan. Det finns i detta sammanhang också anledning att påminna om att folkpartiet har förordat ett reformerat antagningssystem till högskolan som bl. a. innebär att sökande utan formell behörighet från gymnasiet efter ett godkänt högskoleprov skall ges tillträde till högre studier. Ett sådant prov kan bli aktuellt för t. ex. sökande som har gått på gymnasiets yrkesförberedande linjer. Visar de, genom högskoleprovet, att de har tillräckliga förkunskaper för att kunna läsa vid högskolan skall i allmänhet behörighet för högskolestudier därmed anses föreligga utan krav på kompletterande gymnasieutbildning.

Kvalitetshöjande åtgärder

Problemen på gymnasiets teoretiska linjer är inte så stora att det är motiverat att genomföra någon genomgripande gymnasiereform av det slag gymnasieutredningen tänkte sig. Detta får emellertid inte innebära att man slår sig till ro och inte försöker att utveckla och förbättra utbildningen.

Vid skilda tillfällen kommer det "larmrapporter" från högskolorna som tyder på att studenterna har otillräckliga förkunskaper när de påbörjar vissa högskoleutbildningar. Konkret visar sig detta genom att man på många högskolor måste ge de nya studenterna sådan grundläggande utbildning som de rätteligen borde ha fått i gymnasiet. Självfallet är det angeläget att ta den här typen av varningssignaler på allvar. Samtidigt är det var uppfattning att kunskapsnivån på gymnasisterna har höjts. Några av högskolans företrädare har sammanfattat det ungefär på följande sätt – studenterna kan mer idag när de kommer till högskolan än vad de kunde för tio år sedan men mindre än vad de kunde för tjugo år sedan.

Ett sätt att höja kvaliteten i gymnasieskolan är att se till att det finns tillräckligt med lektorstjänster och att de är besatta med behöriga innehavare, gärna med doktorsexamen. Att på det sättet föra in en forskningsanknytning också i gymnasiet kan leda till mycket positiva resultat.

Några av de kunskapsbrister som en del elever som lämnar gymnasiet

uppvisar tror vi man kan härleda till brister redan i grundskolan. Som vi har framhållit tidigare är det en förutsättning för allt kunskapsinhämtande att eleven förstår och kan tillgodogöra sig varje enskilt steg. Det är alltså inte "bara" genom att sätta in kvalitetshöjande åtgärder i gymnasiet som de högskolestuderande kan förbättra sina förkunskaper.

Men det är samtidigt vår uppfattning att genom att göra gymnasieskolan mer flexibel i enlighet med vad vi har skissat här så kommer det att finnas större möjligheter än idag att genomföra kvalitetshöjande åtgärder av utbildningen.

Yrkeslinjer och lärlingsplatser

När det gäller de yrkesförberedande linjerna har en statlig utredning (ÖGY-utredningen) kommit med förslag till hur de skall reformeras. Regeringen har därefter varit anmärkningsvärt positiv vad gäller att återkomma med en proposition i ärendet. Ingenting har emellertid hänt. Grundtanken är att alla linjer skall vara treåriga med ett betydande inslag av yrkespraktik. Vi anser att den grundtanken är riktig. Vi vill emellertid göra två reservationer. En utbildning bör givetvis inte förlängas om det inte finns behov av det. Vi anser alltså inte att alla gymnasielinjer nödvändigtvis behöver vara treåriga, även om de flesta bör vara det. För det andra anser vi inte att man bör binda sig för exakt den modell för yrkespraktik som ÖGY föreslagit. I de fall där yrkespraktik kan erhållas genom vanlig, avlönad anställning skall det kunna vara ett alternativ. Även lärlingsplatser kan i vissa fall vara ett bättre alternativ än ÖGY-modellen.

Det är en vällovlig ambition att öka yrkeslinjeelevernas kunskaper i vissa allmänna ämnen som engelska och svenska. Detta förslag från ÖGY bygger på en korrekt verklighetsbild. Ett exempel: Elever som efter fordonsteknisk linje på gymnasiet kommer ut och arbetar förväntas kunna läsa komplicerade instruktioner och manualer på engelska, vilket ibland vållar svårigheter. Den typen av situationer kommer säkert att bli vanligare i framtiden. Men det bästa får inte bli det godas fiende. Man skall inte glömma bort att en del av de elever som väljer de yrkesförberedande linjerna gör det för att de är mycket skoltrötta. De är trötta på läsåmnena, de är trötta på skolmiljön och de vill tjäna egna pengar. För den kategorin elever är ÖGY:s förslag inte bra.

Därför bör gymnasieskolan vara mycket flexibel också på de yrkesförberedande linjerna. Långtgående individuella anpassningar bör kunna göras. Vi vill här peka på två modeller som i vissa fall skall kunna vara alternativ till den modell ÖGY-utredningen föreslagit.

Den första innebär att en elev med fallenhet för ett hantverksyrke har möjlighet att få lärlingsplats.

Detta är ofta något mycket positivt. Lärlingsutbildningarna ger ofta yrkesstolthet och goda möjligheter till anställning. Gymnasiets roll i detta fall kan inskränkas till att ge visst ekonomiskt stöd till den hantverkare/det företag som inrättar lärlingsplatsen och till att några veckor om året ge elevkunskaper i vissa allmänna teoretiska ämnen genom intensivkurser.

Den andra modellen innebär att en tonåring som gått ut grundskolan får

en vanlig anställning. Om eleven så önskar kan gymnasieskolan då ställa upp med undervisning vissa timmar per vecka eller i form av intensivkurser vissa veckor.

Det bör också vara möjligt att efter det tredje året göra etappavgångar med rätt för eleven att komma tillbaka och studera ett tredje avslutande år.

Föredragande ger inte heller denna gång något klart besked om en förändrad gymnasial yrkesutbildning. Det som krävs är ett beslut om en treårig försöksperiod med start redan 1988/89. Propositionen ger emellertid inte något substantiellt underlag för bedömning av innehållet i försöksverksamheten eller för bedömning av andra nödvändiga förutsättningar för en lyckad försöksverksamhet.

Statsrådet skriver i propositionen: "Det är hög tid att göra något. Samtidigt är jag förvissad om att ett omfattande kursplanearbete fordras, innan en modernisering kan komma i gång över hela fältet. Ordentlig tid krävs också för planering och förberedelser i övrigt. Arbetsplatsförläggning och ett större inslag av allmänna ämnen ger anledning till ingående pedagogiska överväganden. Detsamma gäller även de rent yrkespedagogiska frågorna."

Detta är för utbildningen utomordentligt viktiga frågor att ha svar på innan man bestämmer sig för vilken omfattning och på vilka områden försöksverksamhet skall sättas igång. Vi avvaktar därför med vårt ställningstagande tills dess den aviserade propositionen kommer.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda, hemställs:

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om skolplikt från sex års ålder,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att baskunskaper i föregående moment skall vara inhämtade innan ny årskurs påbörjas,
3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om läxor i grundskolan,
4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts ang. införandet av en grundskoleexamen,
5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ökade möjligheter för skolor inom det allmänna skolväsendet att skapa en särskild ämnesprofil,
6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om föräldrars och elevers utökade rätt att välja skola inom det allmänna skolsystemet,
7. att riksdagen hos regeringen begär förslaget om ett elevanknutet statsbidragssystem för grundskolan,
8. att riksdagen hos regeringen begär förslag till nya statsbidragsbestämmelser till de fristående skolorna enligt de riktlinjer som presenterats i motionen,
9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i

motionen anförts om fortbildningsstöd till lärare vid fristående skolor med statsbidrag.

10. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om samarbete mellan lärarhögskolorna och de fristående skolorna.

11. att riksdagen som sin mening ger regeringen tillkänna vad i motionen anförts om nya bestämmelser för tillvalen på högstadiet så att också ett ordinarie ämne på timplanen kan läsas som fördjupningskurs inom ramen för tillvalstiden.

12. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behov av allmän och särskild kurs.

13. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av att komplettera allmän och särskild kurs med också andra former av grupperingar för individualisering.

14. att riksdagen hos regeringen begär att skolöverstyrelsen får i uppdrag att utfärda föreskrifter om att ett individuellt studieprogram varje år bör fastställas för varje elev som har förändringar i timplanen.

15. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om skolans möjlighet att för elever med speciella behov kunna prioritera undervisningen i svenska och matematik.

16. att riksdagen hos regeringen begär att skolöverstyrelsen får i uppdrag att utarbeta förslag till hur timplanens ämnen skall kunna delas upp i grundkurs och fördjupningskurs.

17. att riksdagen beslutar att statsbidragsbestämmelserna skall vara så utformade att det skall vara möjligt för kommun som så önskar att utnyttja del av förstärkningsresursen till att minska klasserna i mellan- och högskolestadiet ner till 25 elever.

18. att riksdagen hos regeringen begär förslag till nytt betygssystem enligt de riktlinjer som angetts i motionen.

19. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om kompletterande antagningsmodeller vid ansökan till gymnasieskolan.

20. att riksdagen som sin mening ger riksdagen till känna vad i motionen anförts om s. k. viktade betyg.

21. att riksdagen ger regeringen till känna vad i motionen anförts om möjligheter för skolor att pröva både fler och färre betygstillfällen liksom helt andra betygsformer.

22. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna i vad motionen anförts om rätt att komplettera betyg.

23. att riksdagen beslutar om att en försöksverksamhet med lokala ledningsorgan skall inledas.

24. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om tryggare skolmiljö.

25. att riksdagen beslutar om sådan ändring i skollagen att elevernas rätt till sina lektioner slås fast.

26. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om organisationen av lärarfortbildningen.

27. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behov av bättre läroböcker,

28. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om försöksverksamhet med förbättrad konsument-ekonomisk utbildning,

29. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om förlängning av vissa gymnasiala yrkesutbildningar,

30. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att inrätta gymnasier med riksintagning också i teoretiska ämnen,

31. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att också andra än idrottande elever skall få utnyttja det s. k. hemortsalternativet,

32. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om individuellt utformad studiegång,

33. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om lärarutbildningen och fortbildning för redan verksamma,

34. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om lärlingsutbildning,

35. att riksdagen beslutar att de graderade betygen i lärarutbildningen, såväl ämnesbetygen som betygen i undervisningsskicklighet, återinförs,

36. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om betydelsen av ett aktivt arbetsgivarstöd,

37. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av karriärmöjligheter för lärare som ej önskar lämna det pedagogiska arbetet,

38. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om lektorstjänster i gymnasieskolan,

39. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om utökad försöksverksamhet med treåriga yrkesutbildningar.

Stockholm den 21 januari 1988

Bengt Westerberg (fp)

Ingemar Eliasson (fp)

Jan-Erik Wikström (fp)

Karin Ahrland (fp)

Ylva Annerstedt (fp)

Kerstin Ekman (fp)

Birgit Friggebo (fp)

Anne Wibble (fp)

Innehållsförteckning

Mot. 1987/88

Ub246

Sammanfattning	1
1. Utgångspunkter	1
Kunskap allt viktigare	2
Ha rimliga förväntningar på skolan	2
Hur bra eller dålig är den svenska skolan?	3
Vad får skolan kosta?	4
Mångfald och profilering	5
En liberal utbildningspolitik	5
2. Skola för kunskap	6
Ett individuellt studieprogram	7
Satsa på baskunskaper	7
Individualisering inom klassens ram	8
Grundskoleexamen	9
Extra undervisning och självstudier	10
Våga prioritera stoffet	10
Skolstart vid sex års ålder	11
Behovet av en gemensam idé	12
Egna läroböcker	13
3. Skola för individen	14
Mindre klasser på mellan- och högstadiet	14
Öka valmöjligheterna	15
Mobbing och våld – oacceptabla inslag i skolan	17
Elever med handikapp	18
Minska detaljstyrningen	19
Inrätta ett "skolråd" på varje skola	19
Fristående skolor	20
Valmöjlighet inom det allmänna skolväsendet	22
Förnya skolan genom föreningsliv och köpta tjänster	22
4. Mät resultaten! Kontrollera kunskapen!	23
Ett nytt betygssystem	24
Urvalet	26
5. Lärarna – skolans viktigaste resurs	26
Bättre lärarutbildning	27
Fortbildning, utbytestjänstgöring m. m.	27
Större möjligheter till omplacering	28
Stöd lärarna mera	28
Jämställdhet i skolan	29
6. Gymnasieskolan	29
Gymnasiet – någonting annat än grundskolan	29
Valfrihet – också att inte läsa vidare	30
En flexibel gymnasieskola	30
Kvalitetshöjande åtgärder	32
Yrkeslinjer och lärlingsplatser	33
7. Hemställen	34

